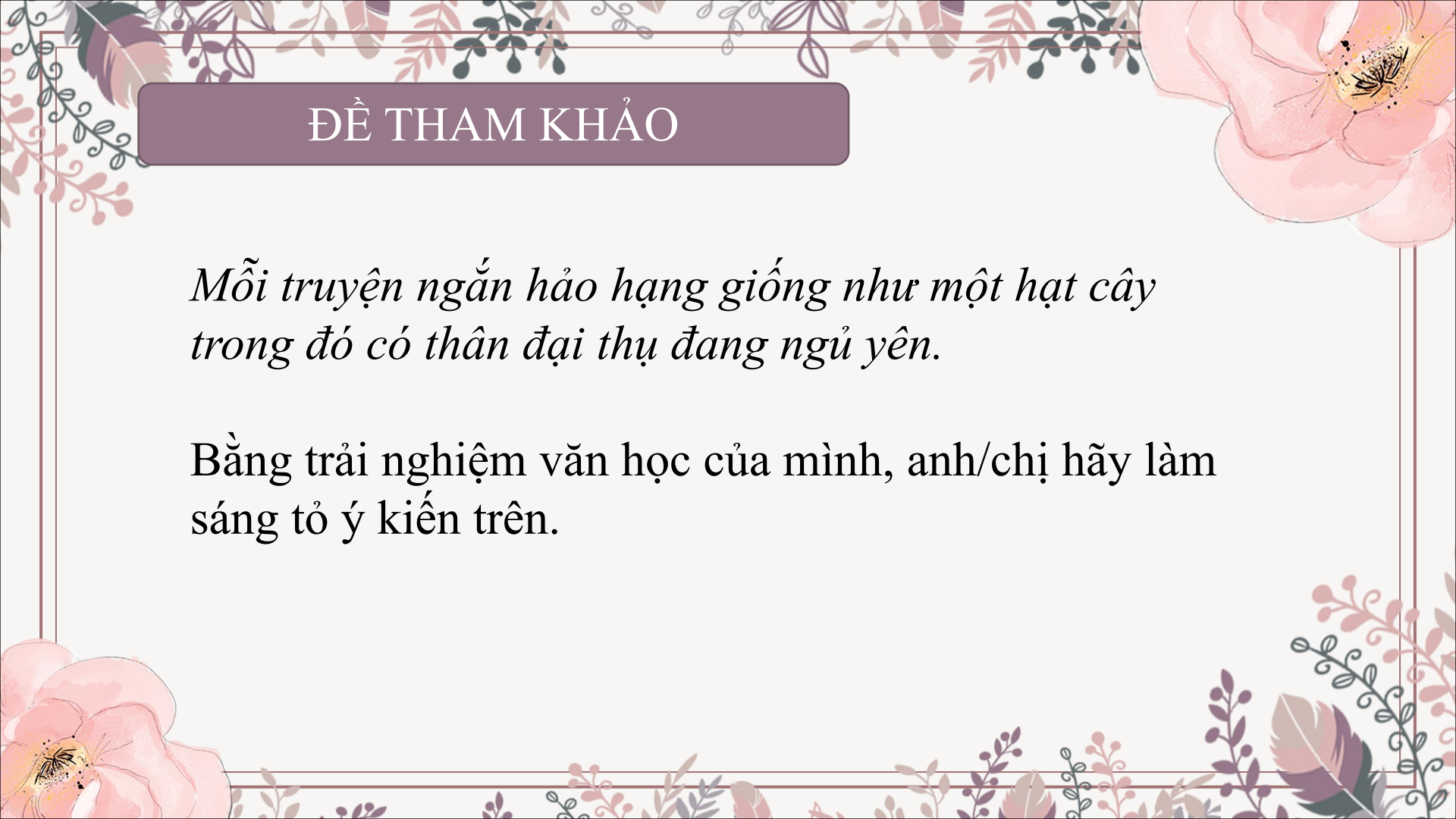

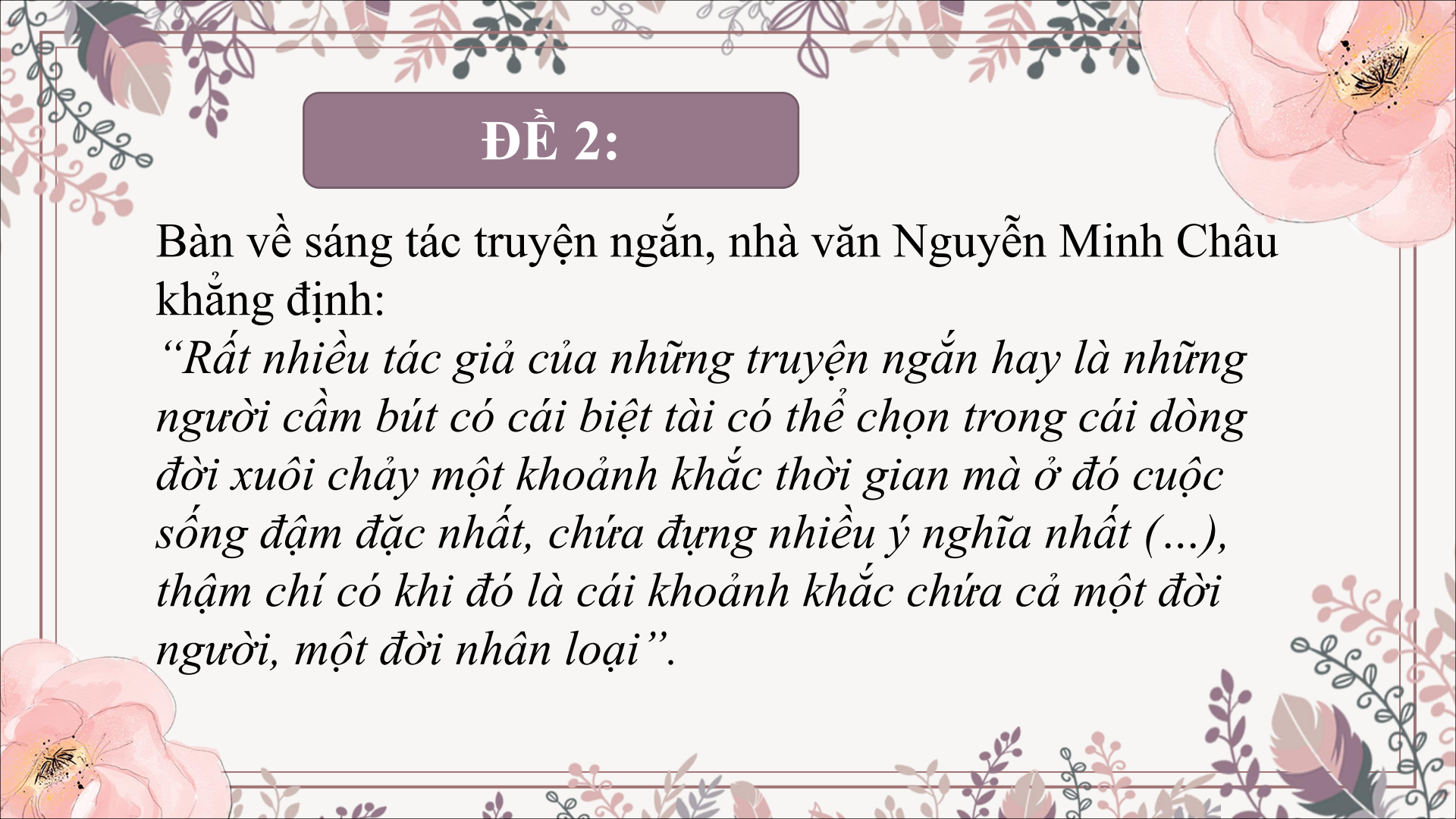
ĐẶC TRƯNG THỂ LOẠI TRUYỆN NGẮN

ĐỀ THAM KHẢO

Mỗi truyện ngắn hảo hạng giống như một hạt cây trong đó có thân đại thụ đang ngủ yên.

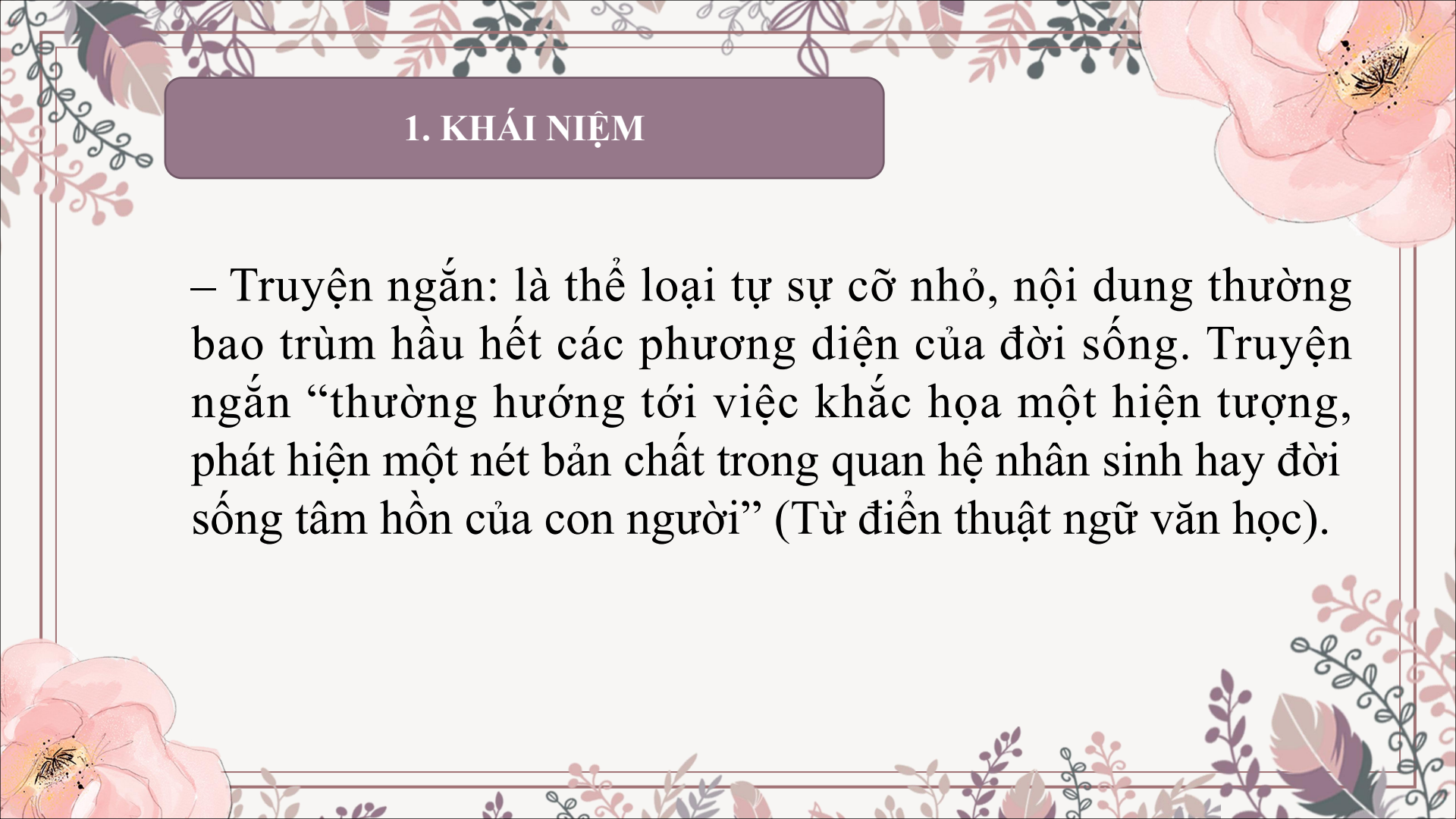
Bằng trải nghiệm văn học của mình, anh/chị hãy làm sáng tỏ ý kiến trên.

ĐỀ 2:

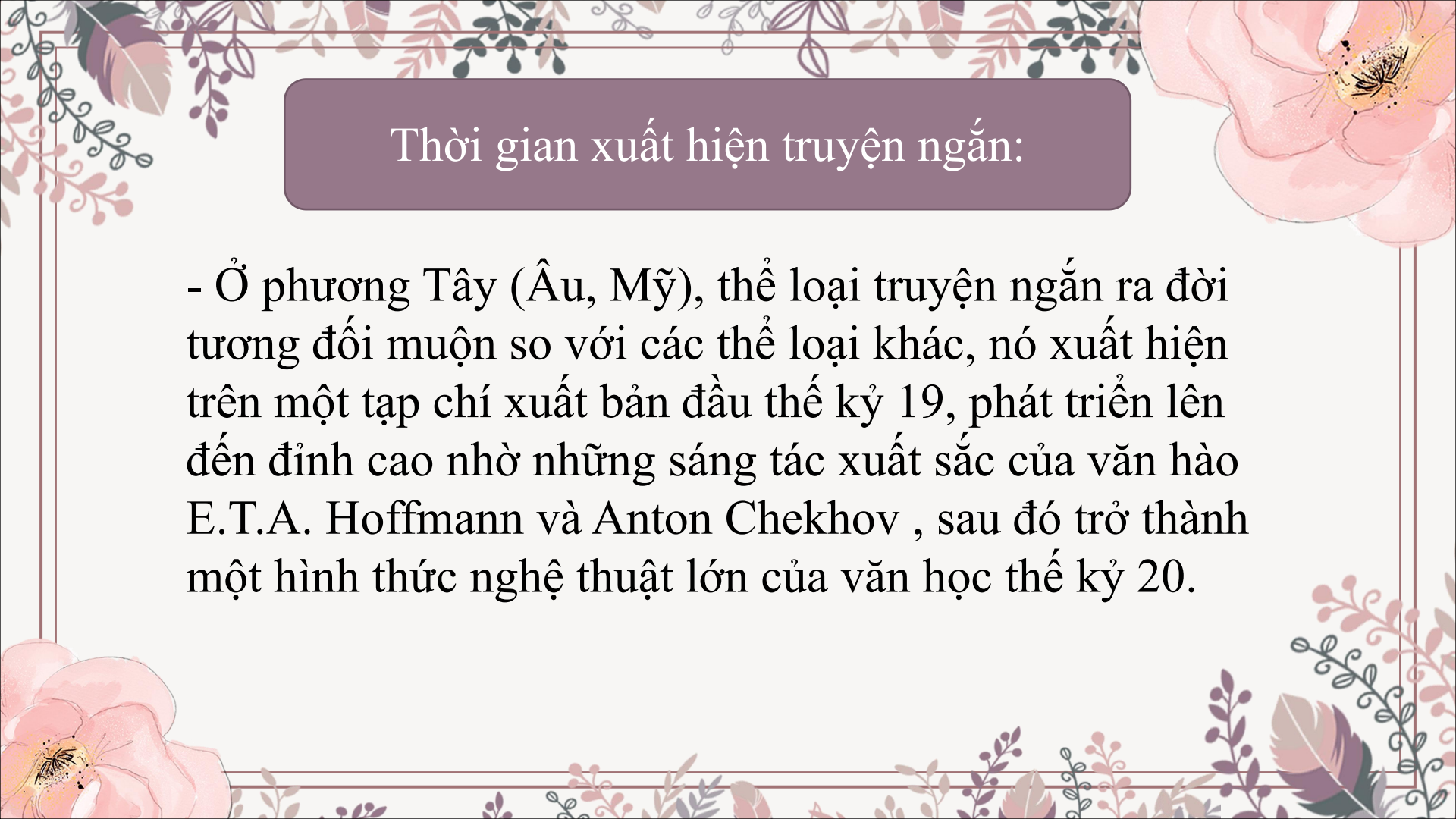
Bàn về sáng tác truyện ngắn, nhà văn Nguyễn Minh Châu khẳng định:

“Rất nhiều tác giả của những truyện ngắn hay là những người cầm bút có cái biệt tài có thể chọn trong cái dòng đời xuôi chảy một khoảnh khắc thời gian mà ở đó cuộc sống đậm đặc nhất, chứa đựng nhiều ý nghĩa nhất (...), thậm chí có khi đó là cái khoảnh khắc chứa cả một đời người, một đời nhân loại”.

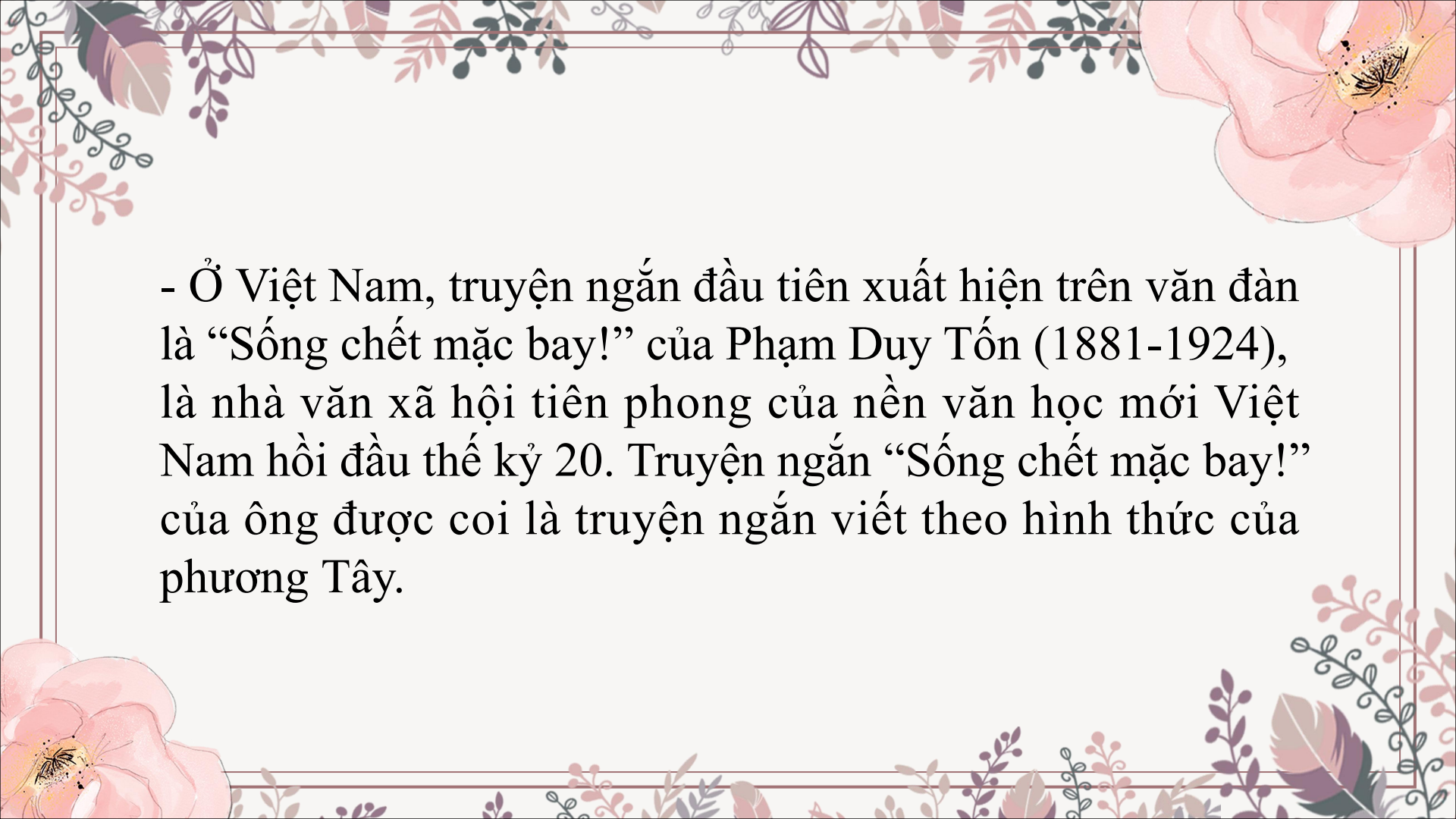
1. KHÁI NIỆM

– Truyện ngắn: là thể loại tự sự cỡ nhỏ, nội dung thường bao trùm hầu hết các phương diện của đời sống. Truyện ngắn “thường hướng tới việc khắc họa một hiện tượng, phát hiện một nét bản chất trong quan hệ nhân sinh hay đời sống tâm hồn của con người” (Từ điển thuật ngữ văn học).

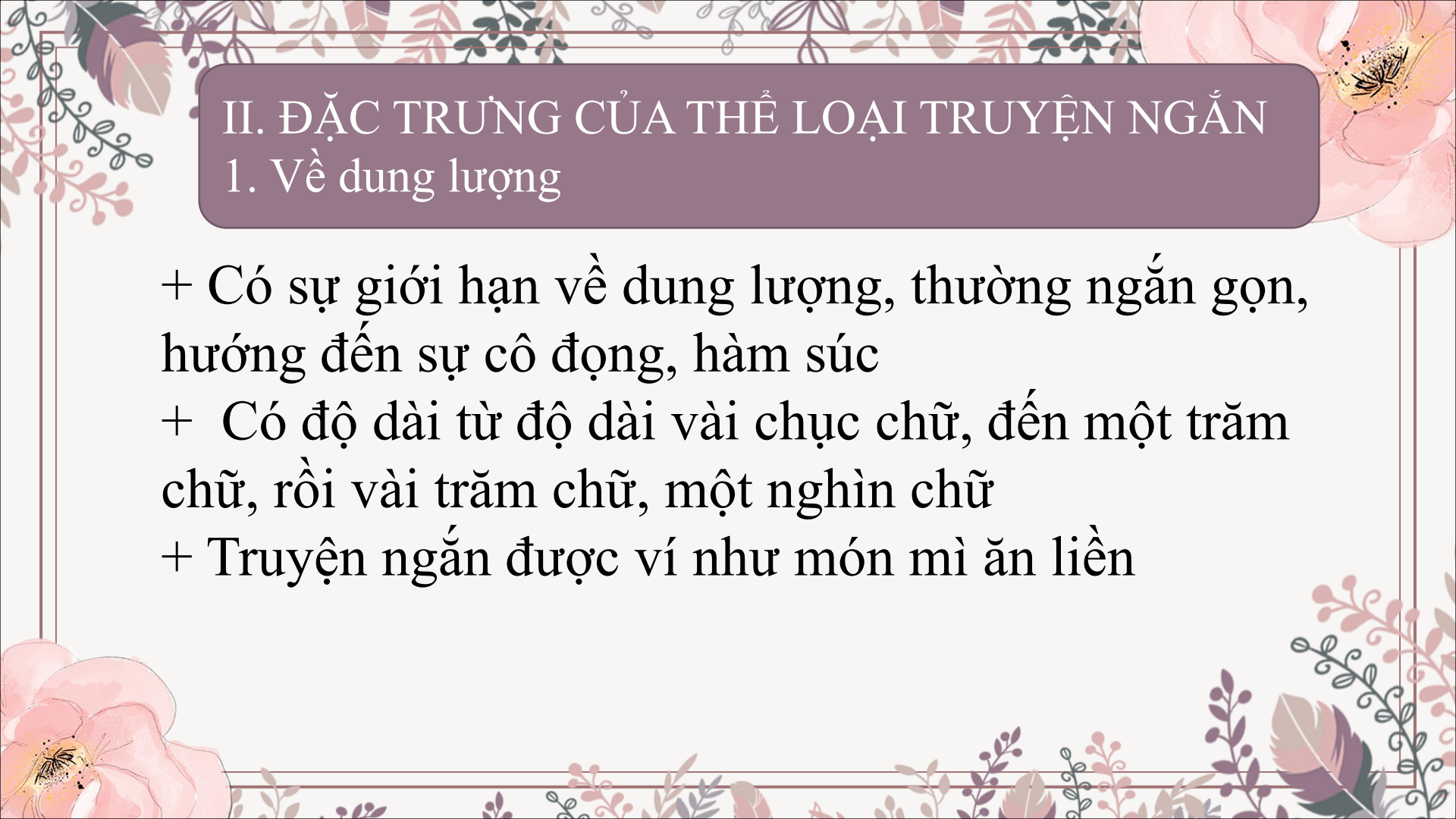

Thời gian xuất hiện truyện ngắn:

- Ở phương Tây (Âu, Mỹ), thể loại truyện ngắn ra đời tương đối muộn so với các thể loại khác, nó xuất hiện trên một tạp chí xuất bản đầu thế kỷ 19, phát triển lên đến đỉnh cao nhờ những sáng tác xuất sắc của văn hào E.T.A. Hoffmann và Anton Chekhov , sau đó trở thành một hình thức nghệ thuật lớn của văn học thế kỷ 20.

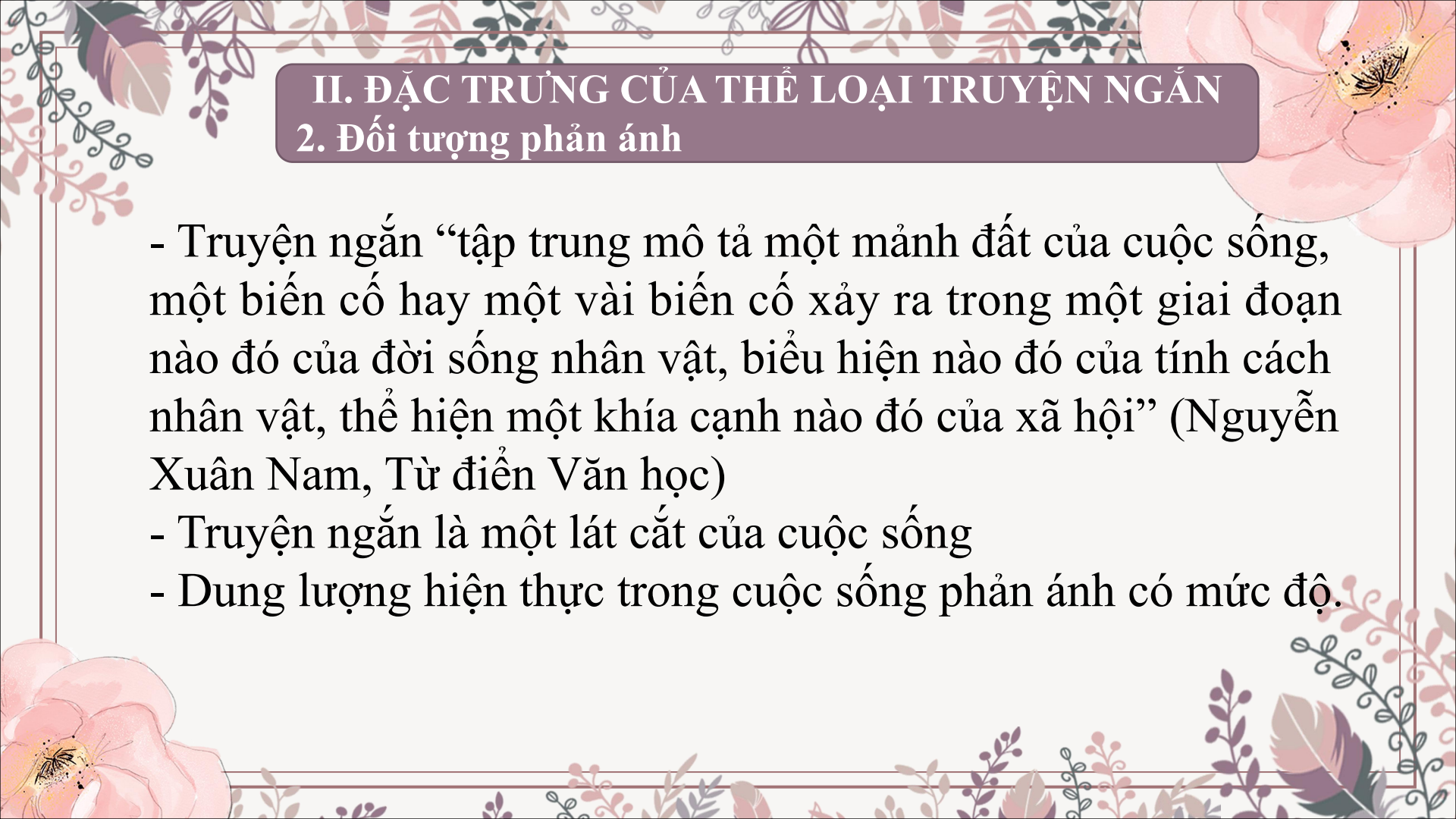
- Ở Việt Nam, truyện ngắn đầu tiên xuất hiện trên văn đàn là “Sống chết mặc bay!” của Phạm Duy Tốn (1881-1924), là nhà văn xã hội tiên phong của nền văn học mới Việt Nam hồi đầu thế kỷ 20. Truyện ngắn “Sống chết mặc bay!” của ông được coi là truyện ngắn viết theo hình thức của phương Tây.

II. ĐẶC TRƯNG CỦA THỂ LOẠI TRUYỆN NGẮN

1. Về dung lượng

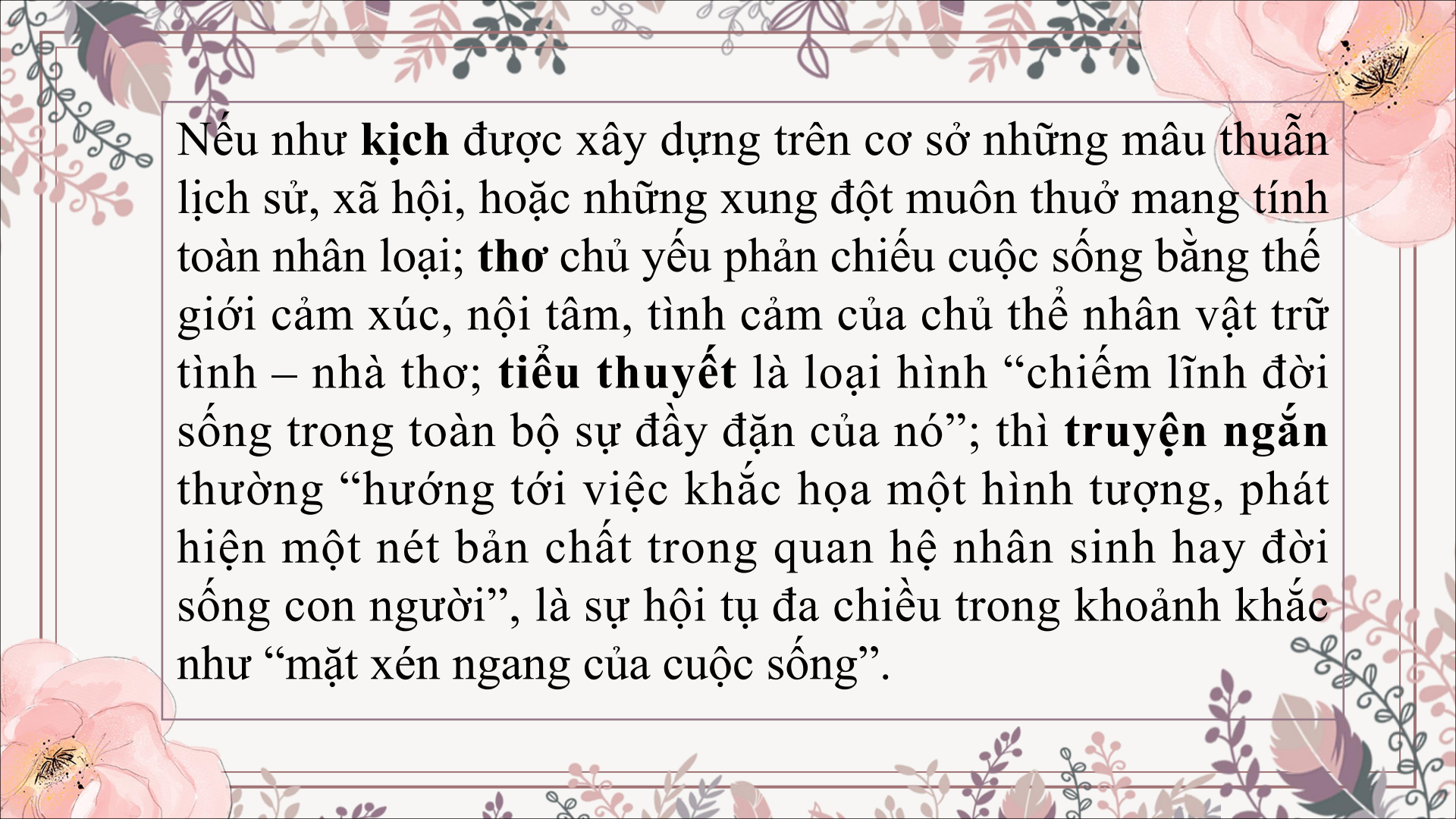
- + Có sự giới hạn về dung lượng, thường ngắn gọn, hướng đến sự cô đọng, hàm súc
- + Có độ dài từ độ dài vài chục chữ, đến một trăm chữ, rồi vài trăm chữ, một nghìn chữ
- + Truyện ngắn được ví như món mì ăn liền

II. ĐẶC TRƯNG CỦA THỂ LOẠI TRUYỆN NGẮN

2. Đối tượng phản ánh

- Truyện ngắn “tập trung mô tả một mảnh đất của cuộc sống, một biến cố hay một vài biến cố xảy ra trong một giai đoạn nào đó của đời sống nhân vật, biểu hiện nào đó của tính cách nhân vật, thể hiện một khía cạnh nào đó của xã hội” (Nguyễn Xuân Nam, Từ điển Văn học)
- Truyện ngắn là một lát cắt của cuộc sống
- Dung lượng hiện thực trong cuộc sống phản ánh có mức độ.

Nếu như **kịch** được xây dựng trên cơ sở những mâu thuẫn lịch sử, xã hội, hoặc những xung đột muôn thuở mang tính toàn nhân loại; **thơ** chủ yếu phản chiếu cuộc sống bằng thế giới cảm xúc, nội tâm, tình cảm của chủ thể nhân vật trữ tình – nhà thơ; **tiểu thuyết** là loại hình “chiếm lĩnh đời sống trong toàn bộ sự đầy đặn của nó”; thì **truyện ngắn** thường “hướng tới việc khắc họa một hình tượng, phát hiện một nét bản chất trong quan hệ nhân sinh hay đời sống con người”, là sự hội tụ đa chiều trong khoảnh khắc như “mặt xén ngang của cuộc sống”.

II. ĐẶC TRƯNG CỦA THỂ LOẠI TRUYỆN NGẮN

2. Kết cấu

Cách hiểu về kết cấu: cách tổ chức, sắp xếp các yếu tố trong tác phẩm thành một chỉnh thể nghệ thuật.

? Kể tên 1 loại kết cấu mà em biết, nên ví dụ?

II. ĐẶC TRƯNG CỦA THỂ LOẠI TRUYỆN NGẮN

2. Kết cấu

- CÁCH DẠNG KẾT CẤU

+ **Kết cấu vòng tròn** (đầu cuối tương ứng): *Chí phèo* (Nam Cao)

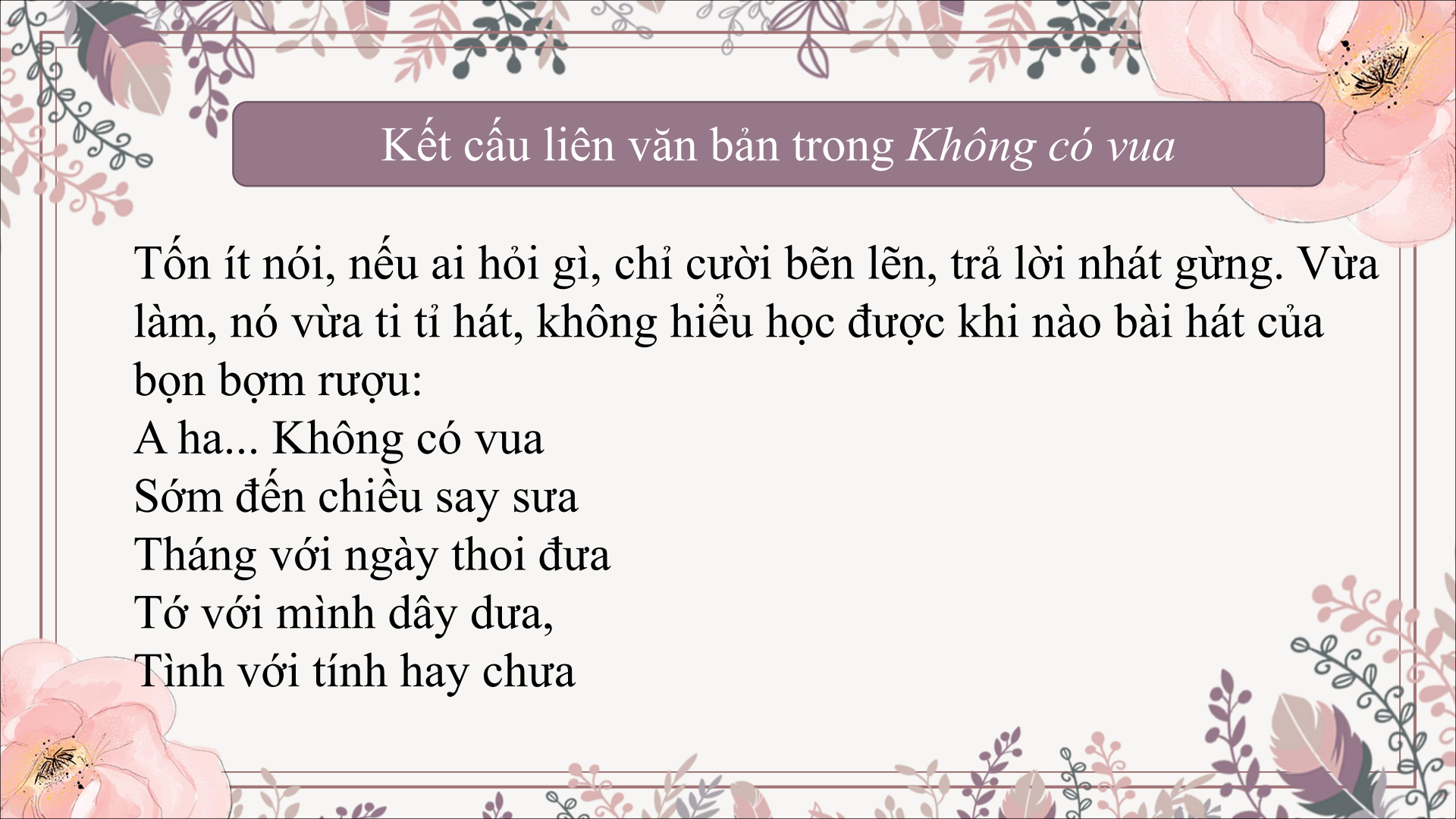
+ **Kết cấu tuyến tính**: Truyện được kể theo thời gian, theo diễn biến của dòng sự kiện theo trình tự quá khứ - hiện tại - tương lai: *Chữ người tử tù* (Nguyễn Tuân)

+ **Kết cấu tâm lý**: Truyện được kể theo dòng tâm lý nhân vật
Đời thừa (Nam Cao)

II. ĐẶC TRƯNG CỦA THỂ LOẠI TRUYỆN NGẮN

2. Kết cấu

- + **Kết cấu đồng hiện:** Các sự kiện trong thời gian quá khứ, hiện tại và tương lai cùng hiện lên một lúc (*Chí Phèo*).
- + **Kết cấu mở:** Truyện kết thúc nhưng cái kết còn để ngỏ, mở ra những khả năng liên tưởng rộng lớn: *Chí Phèo, Vợ nhặt* (Kim Lân).
- + **Kết cấu liên văn bản:** là hiện tượng mà thỉnh thoảng, vào giữa câu chuyện, nhà văn đột ngột chèn vào một đoạn thơ, hoặc một đoạn kịch. (*Không có vua*)

Kết cấu liên văn bản trong *Không có vua*

Tồn ít nói, nếu ai hỏi gì, chỉ cười bẽn lễn, trả lời nhát gừng. Vừa làm, nó vừa ti ti hát, không hiểu học được khi nào bài hát của bọn bọm rượu:

A ha... Không có vua
Sớm đến chiều say sưa
Tháng với ngày thoi đưa
Tớ với mình dây dưa,
Tình với tính hay chưa

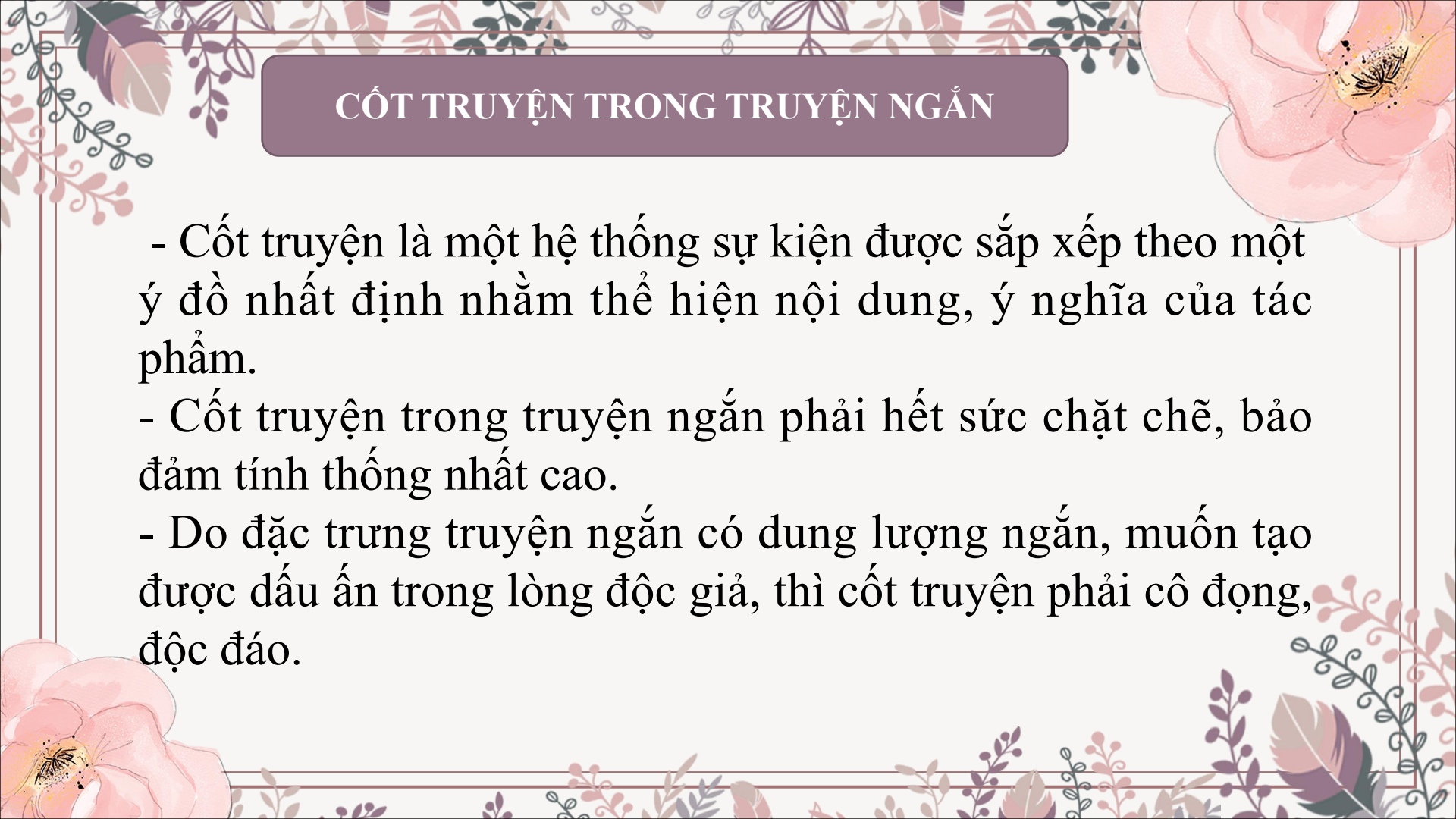
Kết cấu lắp ghép trong *Không có vua*

Không có vua của Nguyễn Huy Thiệp được lắp ghép từ bảy mục: **1. Gia cảnh; 2. Buổi sáng; 3. Ngày giỗ; 4. Buổi chiều; 5. Ngày tết; 6. Buổi tối và 7. Ngày thường.**

- Mỗi mục này là một đơn vị có cốt truyện khá hoàn chỉnh, với một tình huống và một diễn biến riêng biệt, nếu đọc một cách độc lập vẫn có thể hiểu được và có ý nghĩa riêng, song khi được đặt cạnh nhau, theo trật tự người kể chuyện đã sắp xếp, chúng có sức mạnh như một tiểu thuyết thu gọn hướng về chủ đề chung của tác phẩm là sự rạn nứt, tan vỡ của gia đình truyền thống trong xã hội đương đại.

Kết cấu lắp ghép

- *Phiên chợ Giát* của Nguyễn Minh Châu là một sự xâu chuỗi các trạng thái cảm xúc của lão Khúng ở những thời điểm khác nhau: *sự hẫ hửng sau cơn ác mộng; phức cảm vừa dằn vặt, tiếc nuối, vừa kiên quyết khi đưa Khoang Đen đi bán; nỗi đau đớn tột cùng khi nghe tin thằng Dũng hi sinh...* Tất cả những tâm trạng, những ấn tượng đó đan xen vào nhau - rất xa xôi, dài lâu như cả đời người, nhưng lại rất ngắn ngủi, chóng vánh trên quãng đường từ nhà đến chợ. Sự xô lệch, vụn vỡ, khiến cả tác phẩm là rất nhiều chuyện trong một truyện không có một cốt truyện rõ rệt.

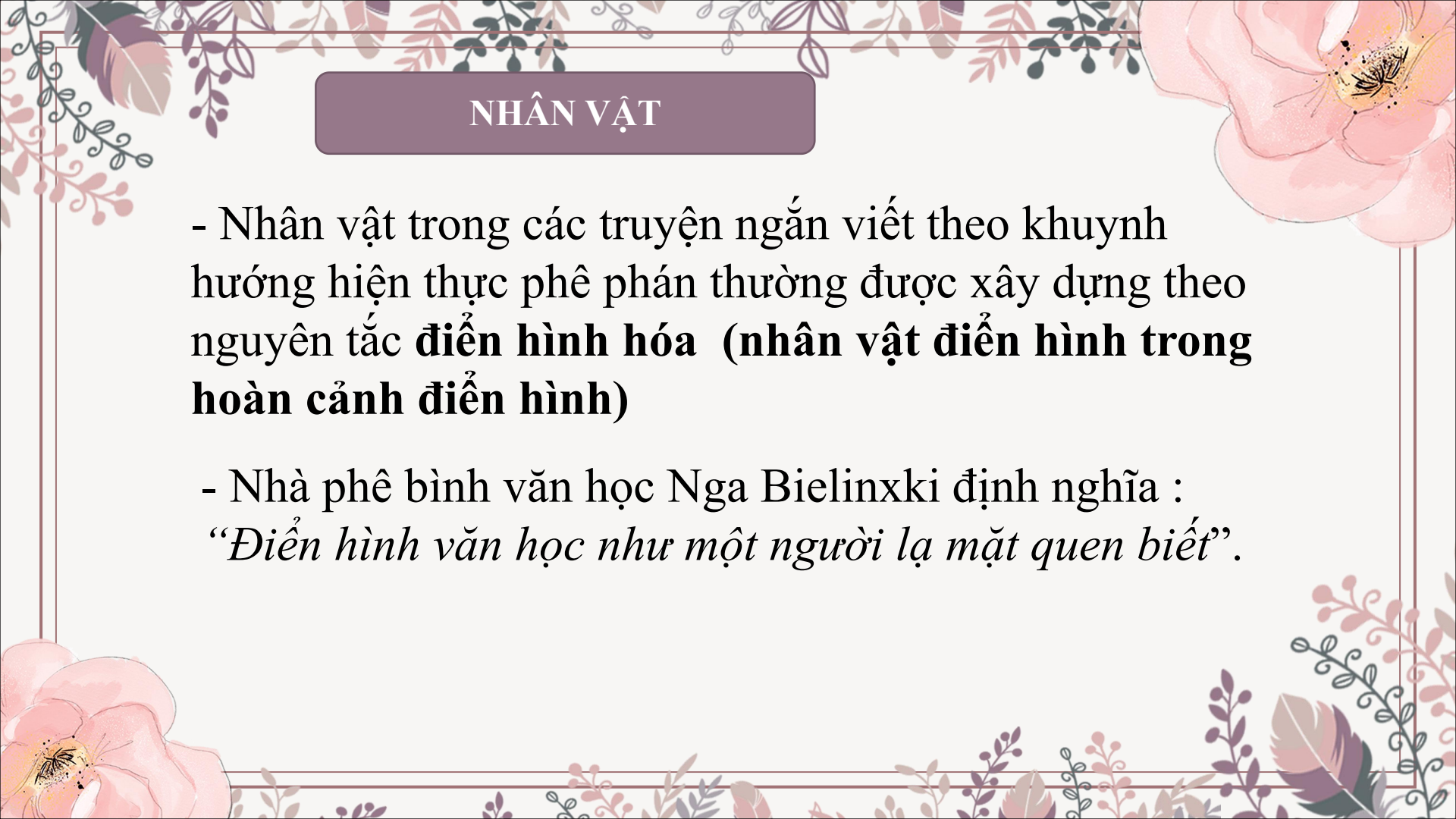

CỐT TRUYỆN TRONG TRUYỆN NGẮN

- Cốt truyện là một hệ thống sự kiện được sắp xếp theo một ý đồ nhất định nhằm thể hiện nội dung, ý nghĩa của tác phẩm.
- Cốt truyện trong truyện ngắn phải hết sức chặt chẽ, bảo đảm tính thống nhất cao.
- Do đặc trưng truyện ngắn có dung lượng ngắn, muốn tạo được dấu ấn trong lòng độc giả, thì cốt truyện phải cô đọng, độc đáo.

CÁC KIỂU CỐT TRUYỆN TRONG TRUYỆN NGẮN

- + Truyện không có cốt truyện (Hai đứa trẻ)
- + Cốt truyện sự kiện
- + Cốt truyện tâm lí
- + Cốt truyện đảo tuyến (Cánh đồng bất tận)
- + Cốt truyện lắp ghép
- + Cốt truyện dòng ý thức
- + Cốt truyện đơn tuyến (chỉ có 1 nhân vật chính)
- + Cốt truyện đa tuyến (có nhiều nhân vật chính)
- + Cốt truyện kì ảo
- + ...

NHÂN VẬT

- Nhân vật trong các truyện ngắn viết theo khuynh hướng hiện thực phê phán thường được xây dựng theo nguyên tắc **diễn hình hóa (nhân vật diễn hình trong hoàn cảnh diễn hình)**
- Nhà phê bình văn học Nga Bielinxki định nghĩa :
“Diễn hình văn học như một người lạ mặt quen biết”.

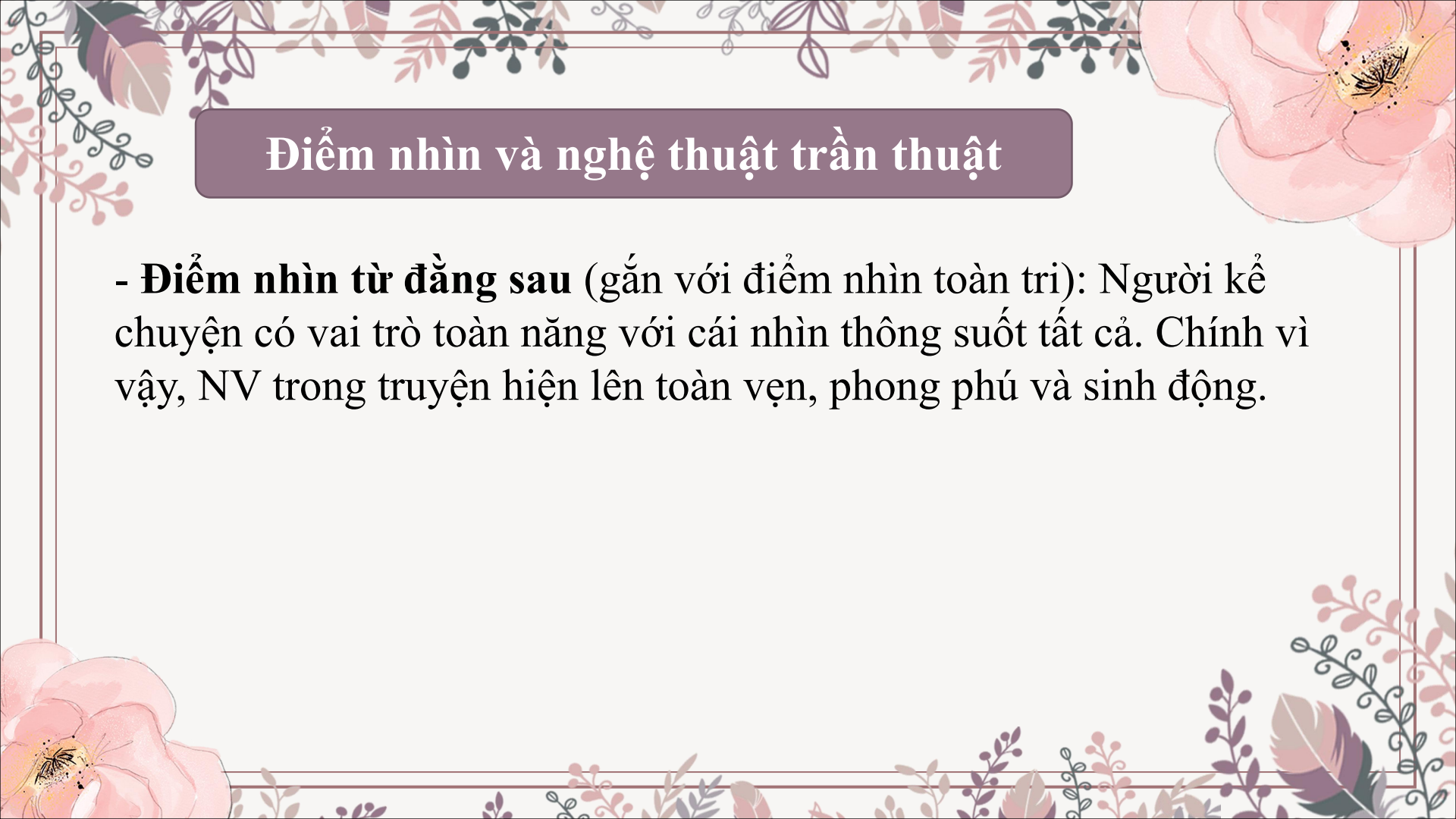

NHÂN VẬT

- + Nhân vật cô đơn
- + Nhân vật chấn thương
- + Nhân vật bản năng
- + Nhân vật dị biệt

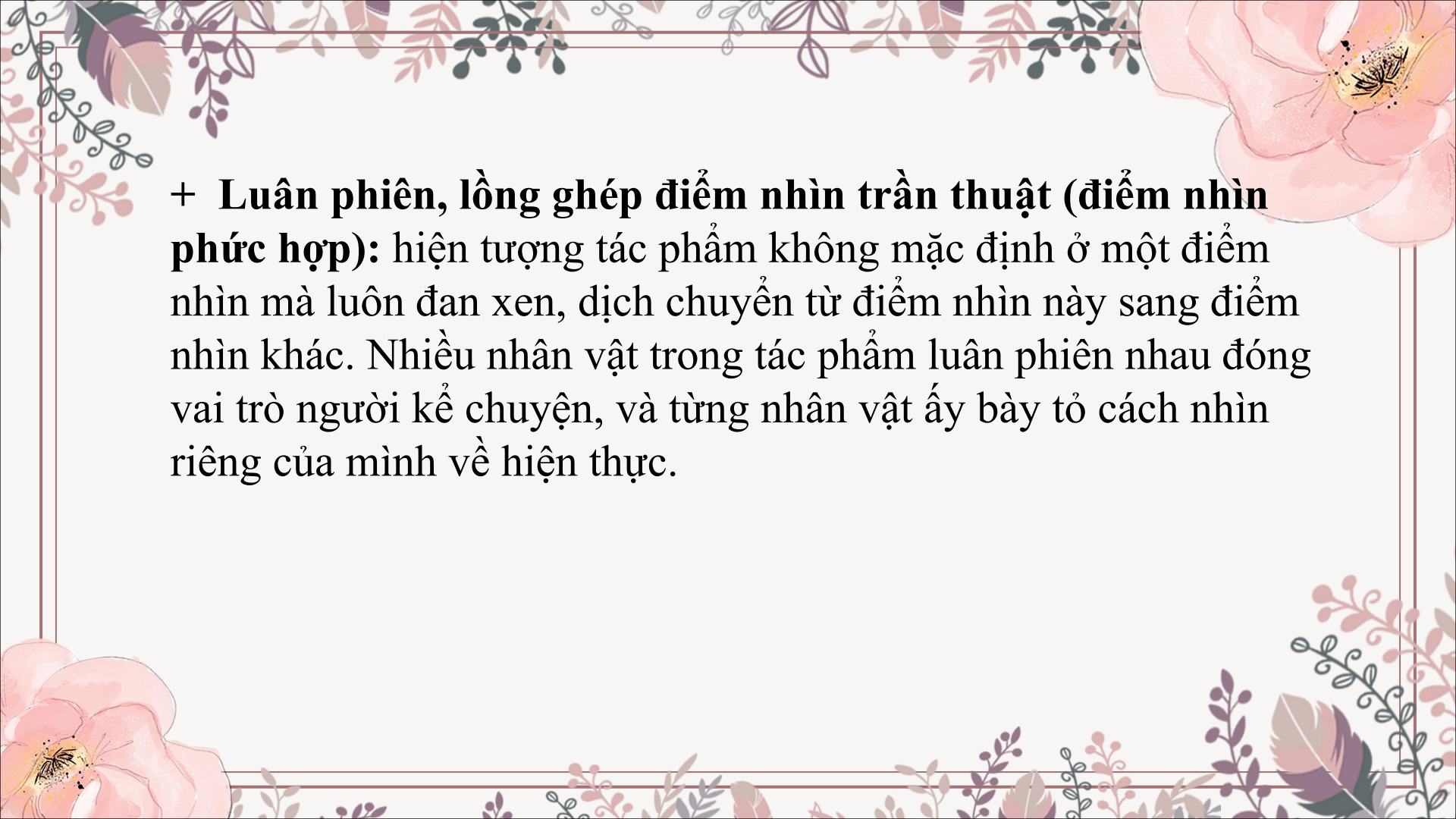
Điểm nhìn và nghệ thuật trần thuật

- **Điểm nhìn bên trong** là kể xuyên qua cảm nhận của NV. Ở điểm nhìn này, người kể chuyện là chính NV trong truyện với những dòng tâm lí phức tạp được bộc lộ qua lời độc thoại. Điểm nhìn này cho phép chúng ta khám phá vào thế giới nội tâm NV với tất cả tính chất bề bộn, phong phú và bí ẩn của nó.
- **Điểm nhìn bên ngoài:** Người trần thuật, miêu tả sự vật từ phía bên ngoài NV, kể những điều mà NV không biết. Điểm nhìn này cho phép người kể chỉ trần thuật và miêu tả những gì quan sát thấy, chứ không có khả năng lách sâu vào nội tâm NV. Lúc này, NV hiện lên bằng cái nhìn ngoại hiện với những nét nổi bật của ngoại hình, hành động, cử chỉ, điệu bộ, hành vi.

Điểm nhìn và nghệ thuật trần thuật

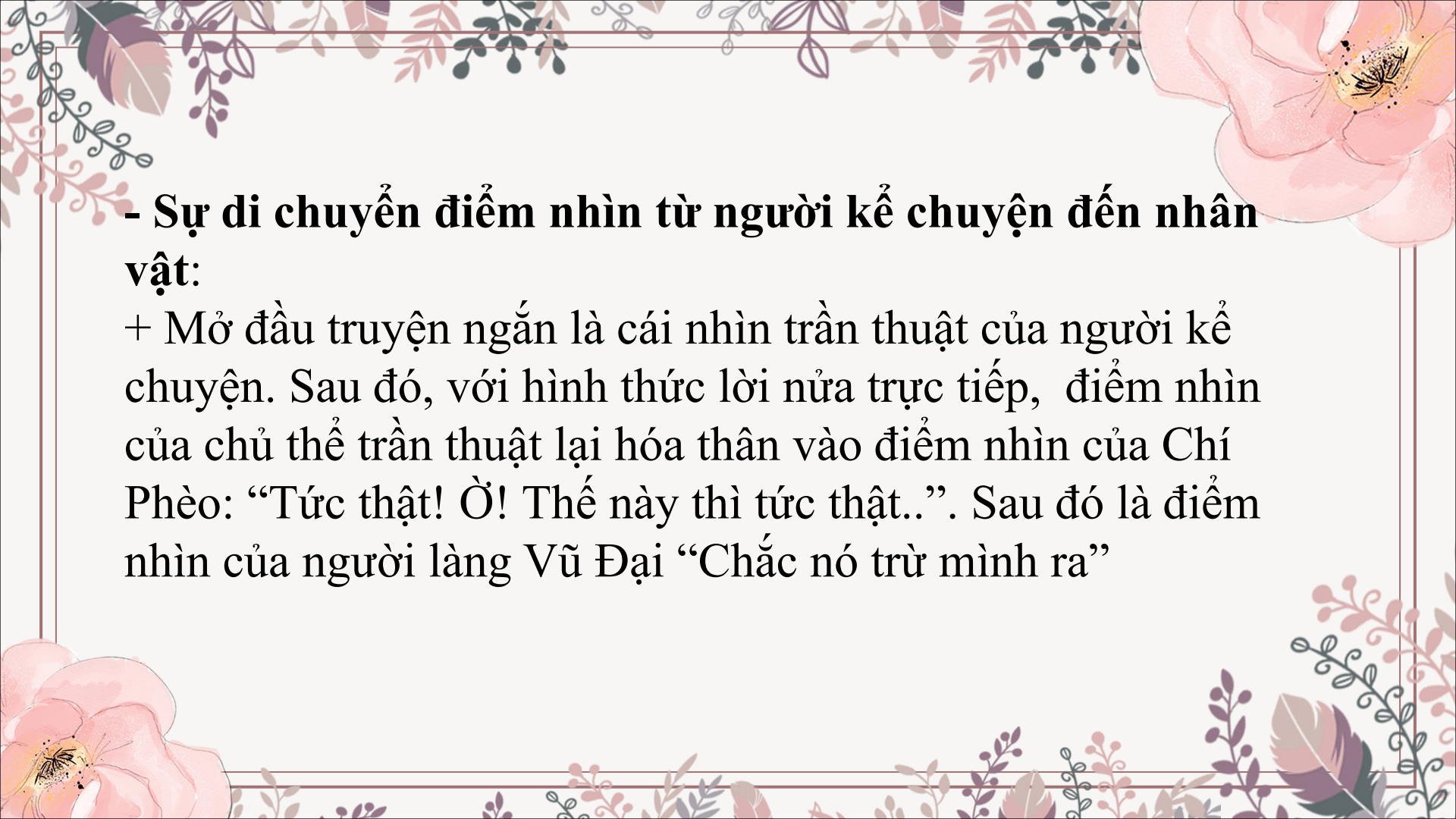
- **Điểm nhìn từ đằng sau** (gắn với điểm nhìn toàn tri): Người kể chuyện có vai trò toàn năng với cái nhìn thông suốt tất cả. Chính vì vậy, NV trong truyện hiện lên toàn vẹn, phong phú và sinh động.

+ **Luân phiên, lồng ghép điểm nhìn trần thuật (điểm nhìn phức hợp):** hiện tượng tác phẩm không mặc định ở một điểm nhìn mà luôn đan xen, dịch chuyển từ điểm nhìn này sang điểm nhìn khác. Nhiều nhân vật trong tác phẩm luân phiên nhau đóng vai trò người kể chuyện, và từng nhân vật ấy bày tỏ cách nhìn riêng của mình về hiện thực.

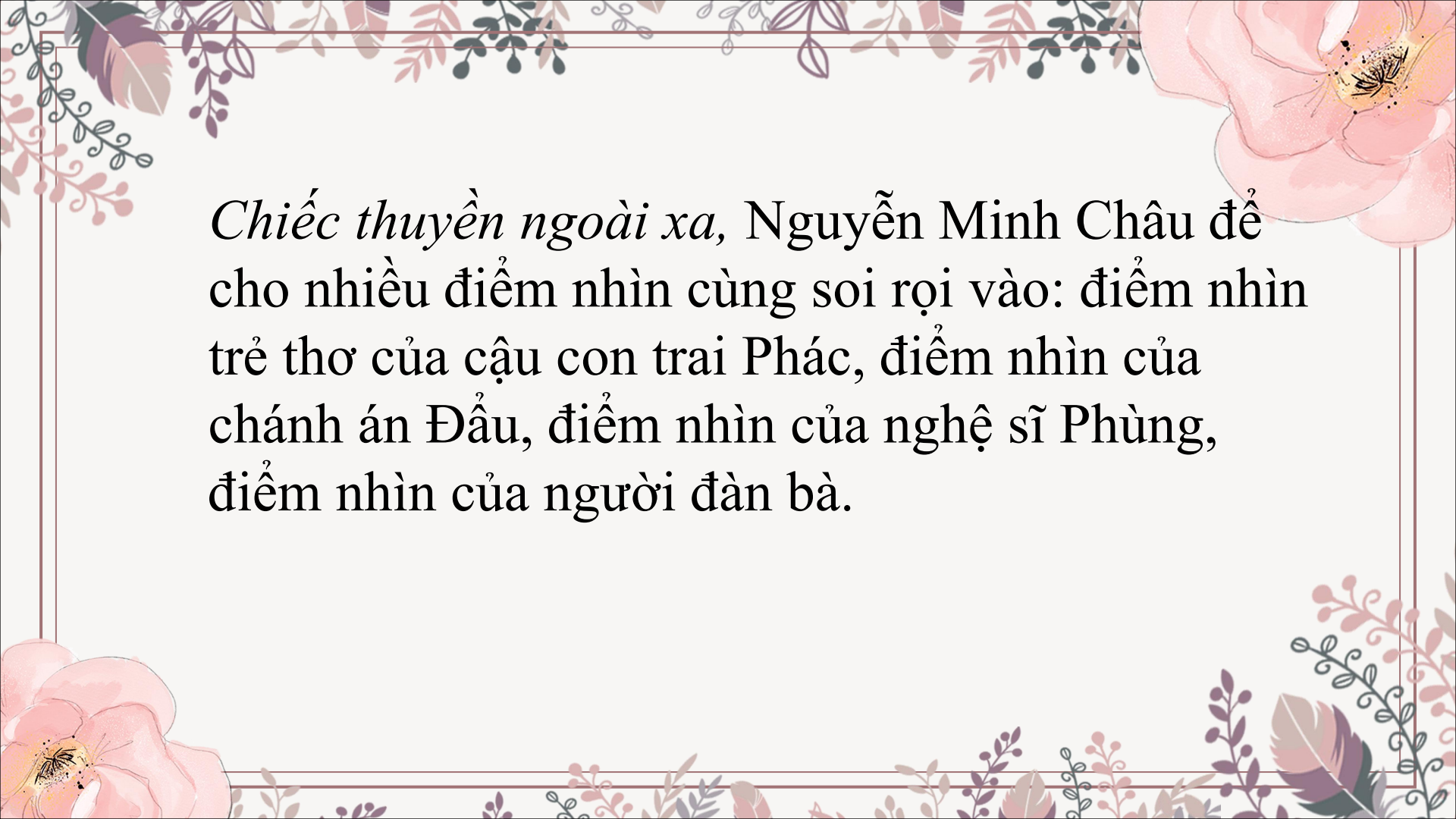
Ví dụ: Điểm nhìn phức hợp trong Chí Phèo

“Hắn vừa đi vừa chửi. Bao giờ cũng thế, cứ rượu xong là hắn chửi. Bắt đầu chửi trời. Có hề gì? Trời có của riêng nhà nào? Rồi hắn chửi đời. Thế cũng chẳng sao: đời là tất cả nhưng chẳng là ai. Tức mình, hắn chửi ngay tất cả làng Vũ Đại. Nhưng cả làng Vũ Đại, ai cũng nhủ: “ Chắc nó trừ mình ra! ” Không ai lên tiếng cả. Tức thật! ờ ! Thế này thì tức thật! Tức chết đi được mất! Đã thế, hắn phải chửi cha đứa nào không chửi nhau với hắn. Nhưng cũng không ai ra điều. Mẹ kiếp! Thế có phí rượu không? Thế thì có khổ thân hắn không? Không biết đứa chết mẹ nào lại đẻ ra thân hắn cho hắn khổ đến nông nổi này? A ha ! Phải đấy hắn cứ thế mà chửi, hắn cứ chửi đứa chết mẹ nào đẻ ra thân hắn, đẻ ra cái thằng Chí Phèo! Hắn nghiền răng vào mà chửi cái đứa đã đẻ ra Chí Phèo. Nhưng mà biết đứa nào đã đẻ ra Chí Phèo? Có trời mà biết, hắn không biết, cả làng Vũ Đại cũng không ai biết ...”

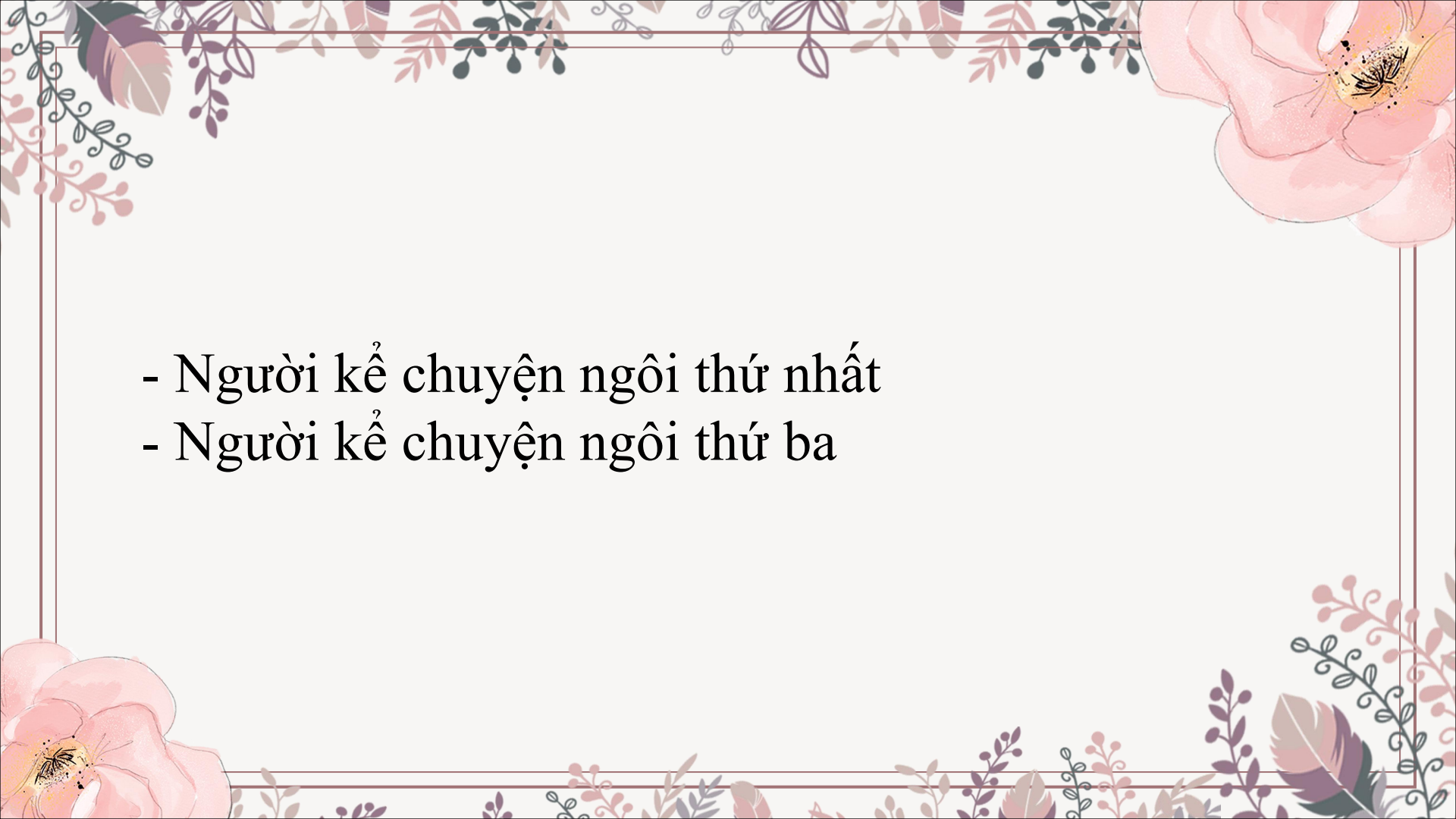

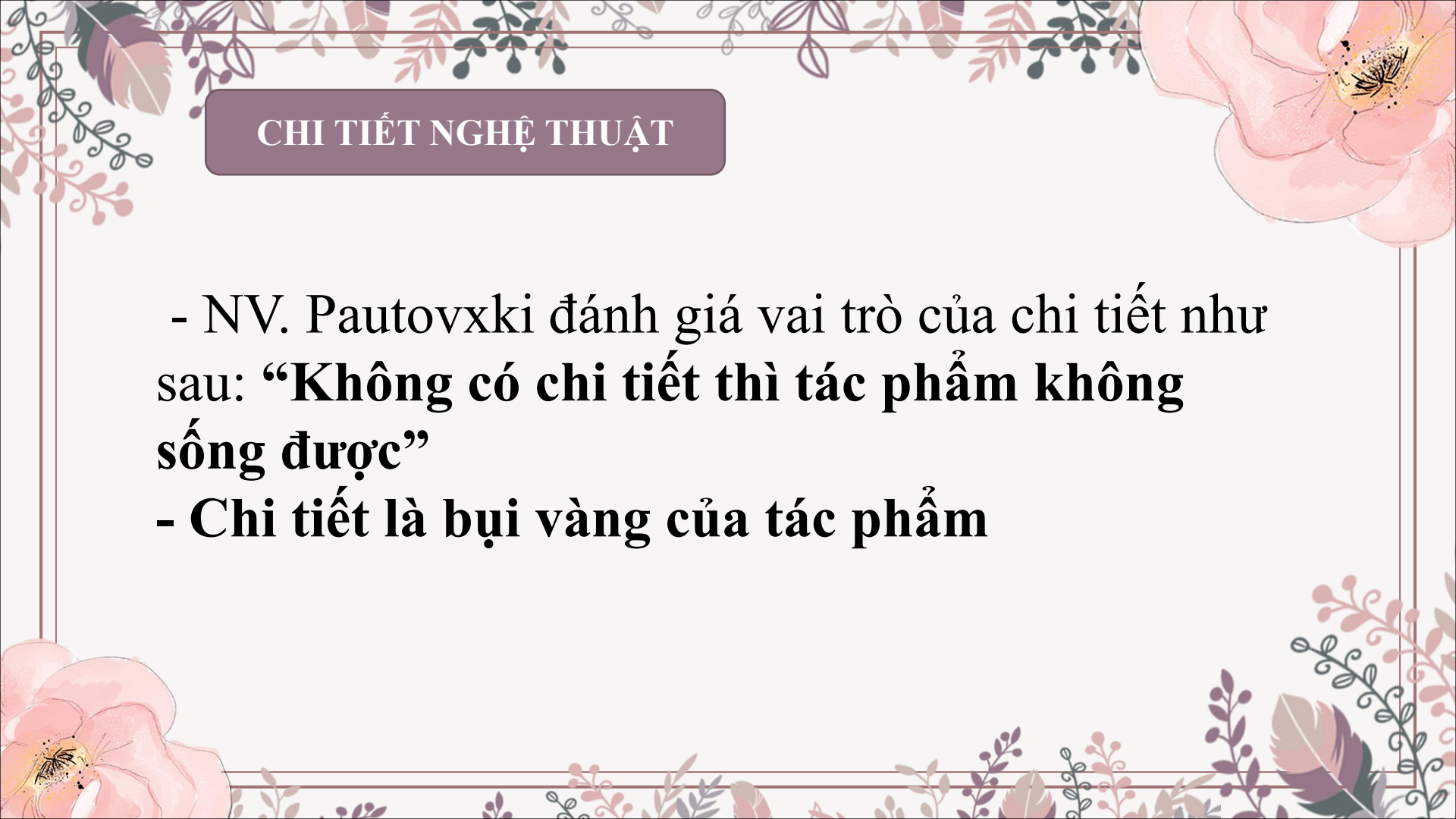
- Sự di chuyển điểm nhìn từ người kể chuyện đến nhân vật:

+ Mở đầu truyện ngắn là cái nhìn trần thuật của người kể chuyện. Sau đó, với hình thức lời nửa trực tiếp, điểm nhìn của chủ thể trần thuật lại hóa thân vào điểm nhìn của Chí Phèo: “Tức thật! Ồ! Thế này thì tức thật..”. Sau đó là điểm nhìn của người làng Vũ Đại “Chắc nó trừ mình ra”

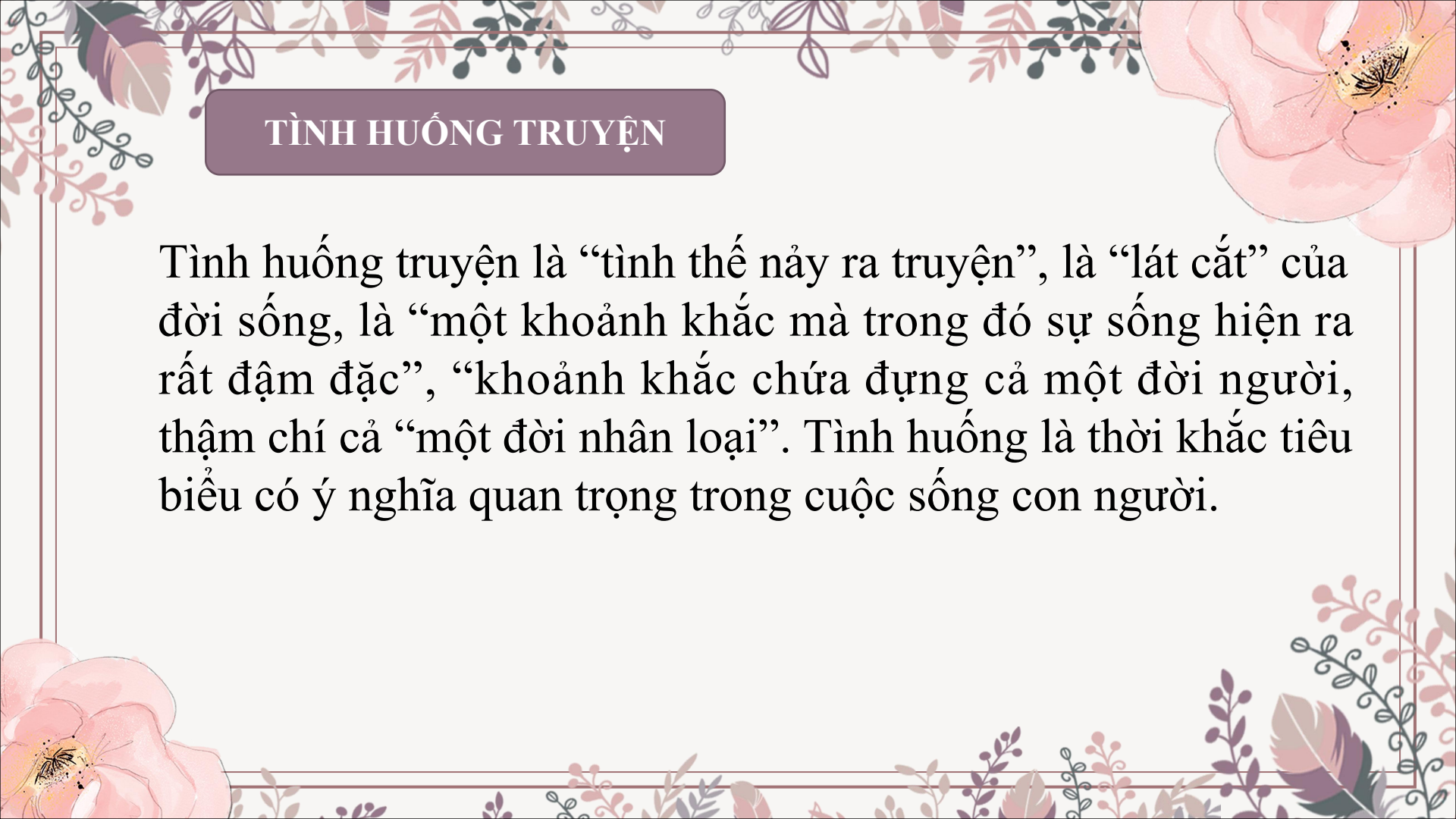
Chiếc thuyền ngoài xa, Nguyễn Minh Châu đề cho nhiều điểm nhìn cùng soi rọi vào: điểm nhìn trẻ thơ của cậu con trai Phác, điểm nhìn của chánh án Đẩu, điểm nhìn của nghệ sĩ Phùng, điểm nhìn của người đàn bà.

-
- Người kể chuyện ngôi thứ nhất
 - Người kể chuyện ngôi thứ ba

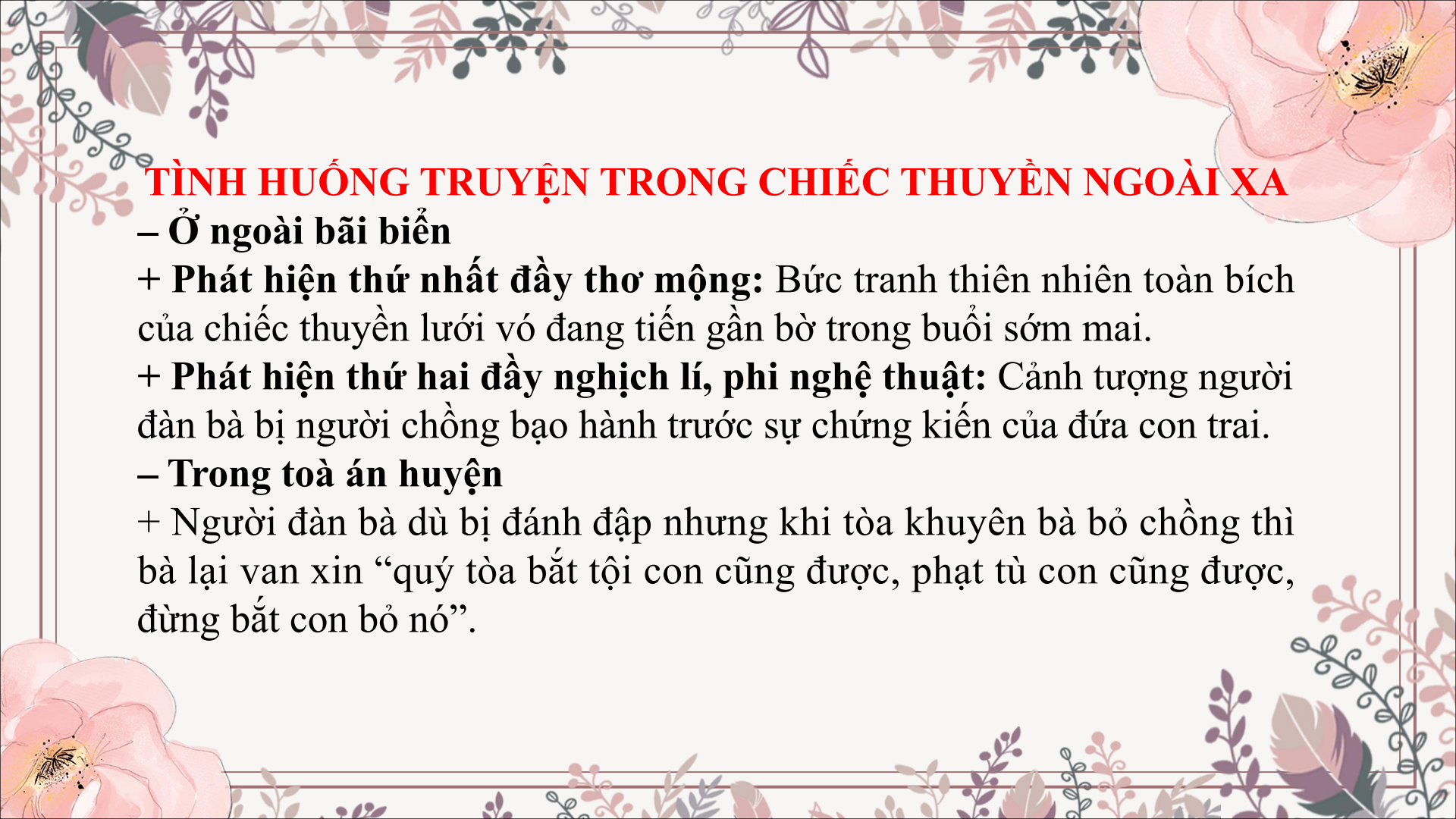
CHI TIẾT NGHỆ THUẬT

- NV. Pautovxki đánh giá vai trò của chi tiết như sau: **“Không có chi tiết thì tác phẩm không sống được”**
- **Chi tiết là bụi vàng của tác phẩm**

TÌNH HUỐNG TRUYỆN

Tình huống truyện là “tình thế nảy ra truyện”, là “lát cắt” của đời sống, là “một khoảnh khắc mà trong đó sự sống hiện ra rất đậm đặc”, “khoảnh khắc chứa đựng cả một đời người, thậm chí cả “một đời nhân loại”. Tình huống là thời khắc tiêu biểu có ý nghĩa quan trọng trong cuộc sống con người.

TÌNH HUỐNG TRUYỆN TRONG CHIẾC THUYỀN NGOÀI XA

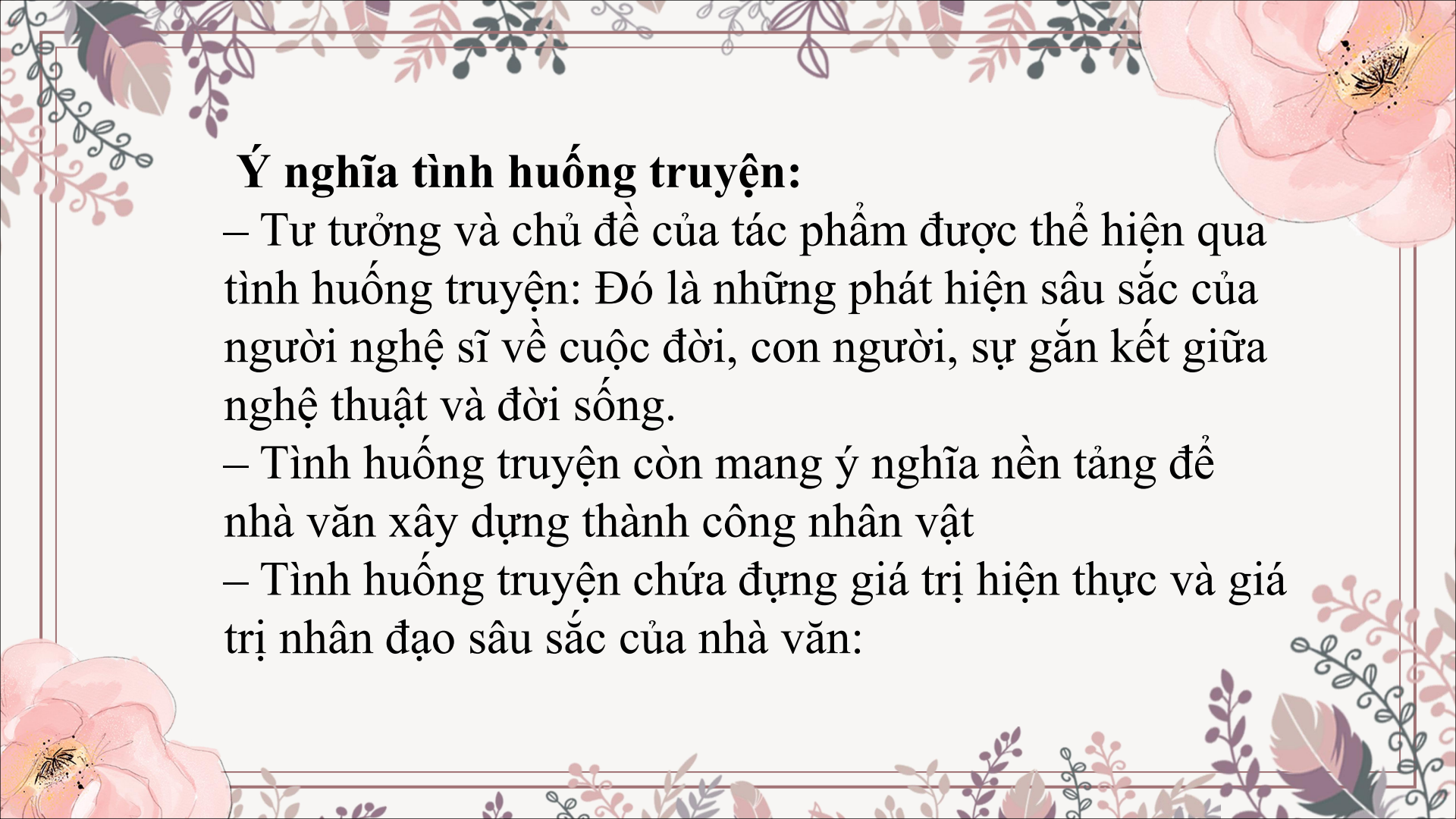
– Ở ngoài bãi biển

+ **Phát hiện thứ nhất đầy thơ mộng:** Bức tranh thiên nhiên toàn bích của chiếc thuyền lưới vó đang tiến gần bờ trong buổi sớm mai.

+ **Phát hiện thứ hai đầy nghịch lí, phi nghệ thuật:** Cảnh tượng người đàn bà bị người chồng bạo hành trước sự chứng kiến của đứa con trai.

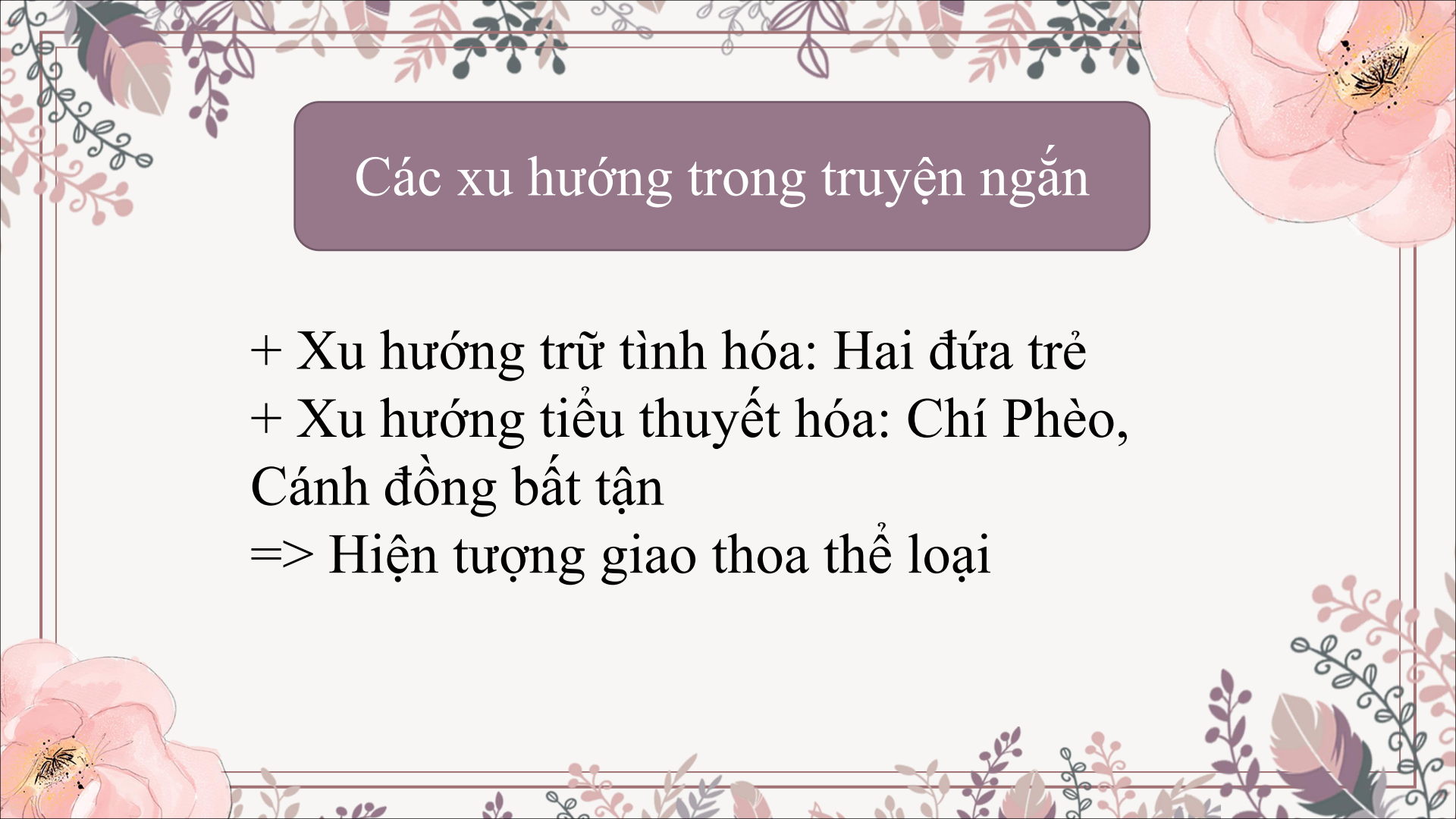
– Trong toà án huyện

+ Người đàn bà dù bị đánh đập nhưng khi tòa khuyên bà bỏ chồng thì bà lại van xin “quý tòa bắt tội con cũng được, phạt tù con cũng được, đừng bắt con bỏ nó”.

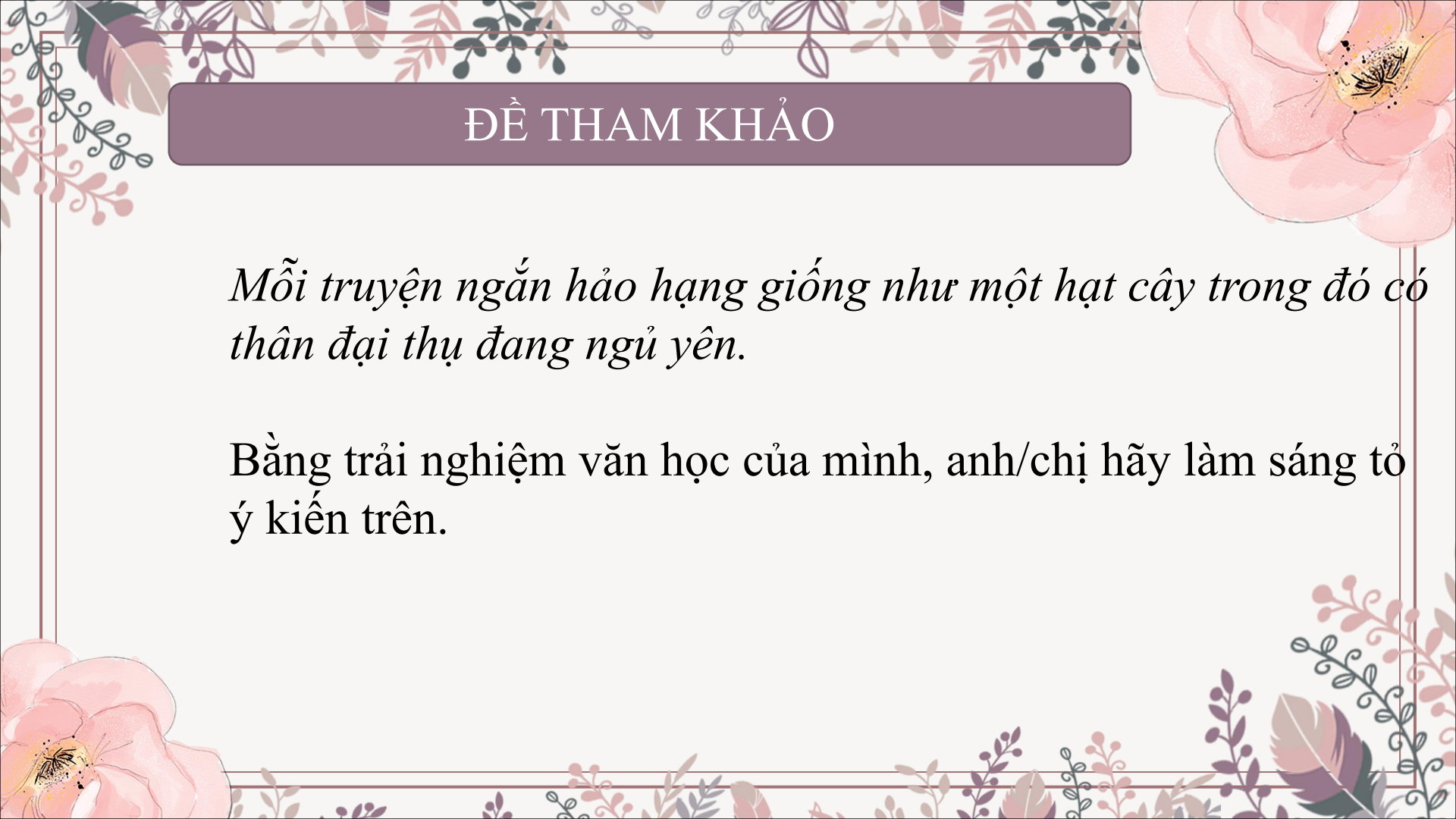
Ý nghĩa tình huống truyện:

- Tư tưởng và chủ đề của tác phẩm được thể hiện qua tình huống truyện: Đó là những phát hiện sâu sắc của người nghệ sĩ về cuộc đời, con người, sự gắn kết giữa nghệ thuật và đời sống.
- Tình huống truyện còn mang ý nghĩa nền tảng để nhà văn xây dựng thành công nhân vật
- Tình huống truyện chứa đựng giá trị hiện thực và giá trị nhân đạo sâu sắc của nhà văn:

Các xu hướng trong truyện ngắn

- + Xu hướng trữ tình hóa: Hai đứa trẻ
 - + Xu hướng tiểu thuyết hóa: Chí Phèo, Cánh đồng bất tận
- => Hiện tượng giao thoa thể loại

ĐỀ THAM KHẢO

Mỗi truyện ngắn hảo hạng giống như một hạt cây trong đó có thân đại thụ đang ngủ yên.

Bằng trải nghiệm văn học của mình, anh/chị hãy làm sáng tỏ ý kiến trên.

GIẢI THÍCH

– Truyện ngắn: là thể loại tự sự cỡ nhỏ, nội dung thường bao trùm hầu hết các phương diện của đời sống. Truyện ngắn “thường hướng tới việc khắc họa một hiện tượng, phát hiện một nét bản chất trong quan hệ nhân sinh hay đời sống tâm hồn của con người” (Từ điển thuật ngữ văn học).

– Nghệ thuật so sánh “Mỗi truyện ngắn hảo hạng giống như một hạt cây trong đó có thân đại thụ đang ngủ yên”: nhấn mạnh đặc trưng của thể loại truyện ngắn. Tuy dung lượng ngắn gọn nhưng truyện ngắn lại có sức chứa đựng tư tưởng lớn, bao trùm các vấn đề của đời sống, như hạt cây nhưng lại chứa đựng cả thân đại thụ, thôi thúc người đọc tới khám phá, tìm tòi.

=> Ý kiến đã khẳng định một đặc trưng quan trọng về khả năng phản ánh của truyện ngắn: đây là thể loại có sức chứa lớn với khả năng phản ánh cuộc sống rộng hơn nhiều lần hiện thực được thể hiện trực tiếp trong tác phẩm.

BÀN LUẬN

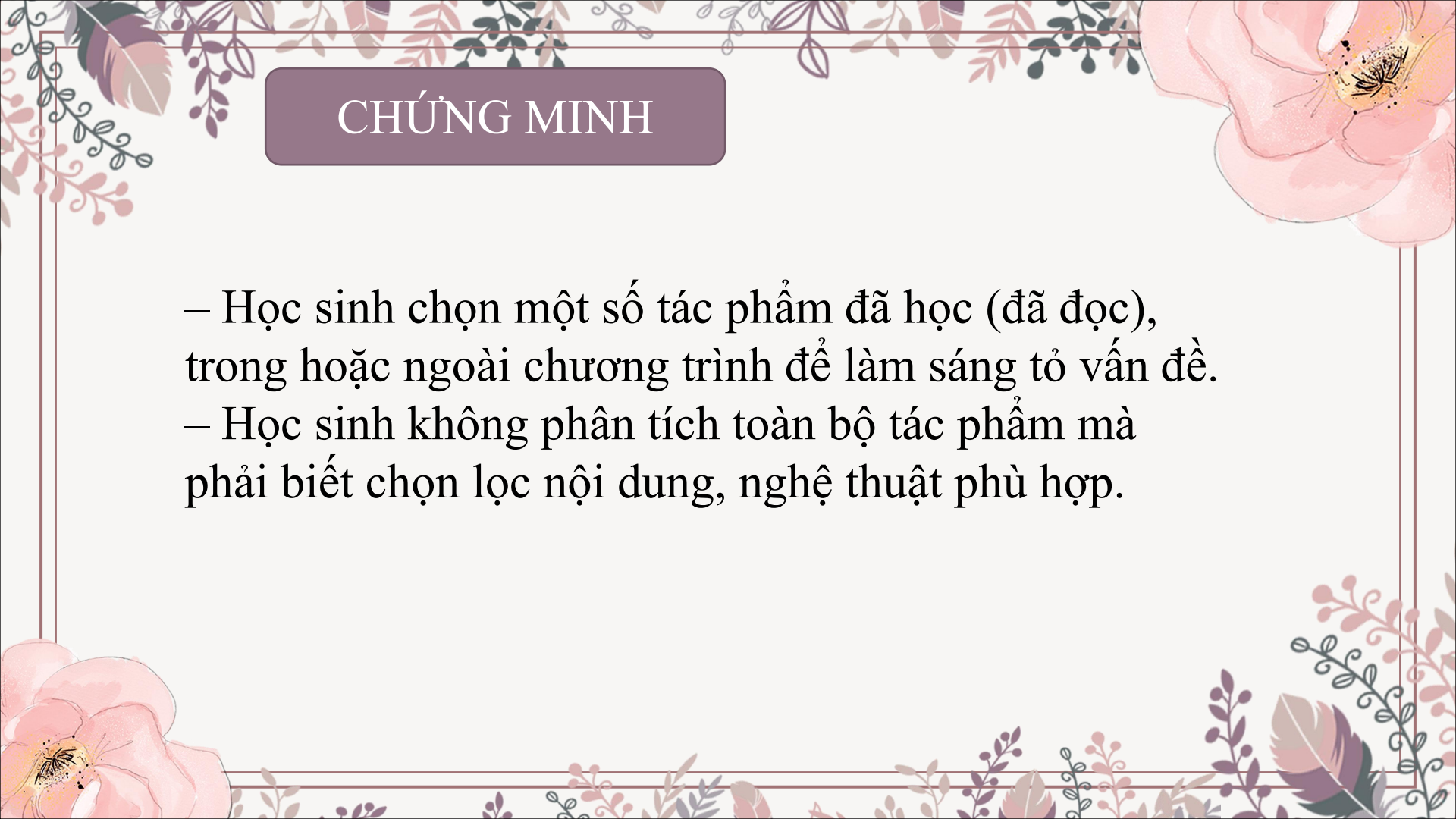
– Truyện ngắn là hình thức tự sự cỡ nhỏ, thường hướng tới khắc họa một hiện tượng, kể một tình huống đặc biệt của đời sống với số lượng không nhiều các nhân vật, sự kiện, chi tiết, qua đó gửi gắm thông điệp tư tưởng, tình cảm của tác giả. Một truyện ngắn hảo hạng là khi dung lượng ngắn, cốt truyện đơn giản, ít nhân vật, sự kiện nhưng có độ dồn nén tư tưởng cao, đặt ra được một hoặc nhiều vấn đề tuy giản dị, bình thường nhưng là bản chất, cốt lõi trong đời sống con người.

– Truyện ngắn được coi như một “hạt cây”, một “lát cắt của đời sống”. Nó không có khả năng chiếm lĩnh đời sống rộng lớn như tiểu thuyết mà chỉ là những mảnh nhỏ được đặt trong giới hạn nhất định.

BÀN LUẬN

– Từ hình thức ngắn gọn, dung dị, truyện ngắn có khả năng khái quát lên các vấn đề có ý nghĩa sâu sắc về con người và xã hội, từ một mảnh nhỏ mà mở toang một hiện thực rộng lớn hơn rất nhiều. Làm được điều đó là nhờ khả năng xây dựng hình tượng, sử dụng những chi tiết cô đúc, có dung lượng lớn và lối hành văn mang nhiều ẩn ý, tạo cho tác phẩm chiều sâu không nói hết.

– Nhà văn tài năng chính là người có tư tưởng cao sâu, có sự hiểu biết, khám phá và sáng tạo, biết gọt tĩa từ ngữ, chi tiết rườm rà, dồn nén thông tin, tình cảm trong tình huống, nhân vật, chi tiết cô đúc để khái quát những vấn đề có ý nghĩa nhân sinh sâu sắc, tạo nên truyện ngắn hảo hạng, có ý nghĩa sâu xa.

CHỨNG MINH

- Học sinh chọn một số tác phẩm đã học (đã đọc), trong hoặc ngoài chương trình để làm sáng tỏ vấn đề.
- Học sinh không phân tích toàn bộ tác phẩm mà phải biết chọn lọc nội dung, nghệ thuật phù hợp.

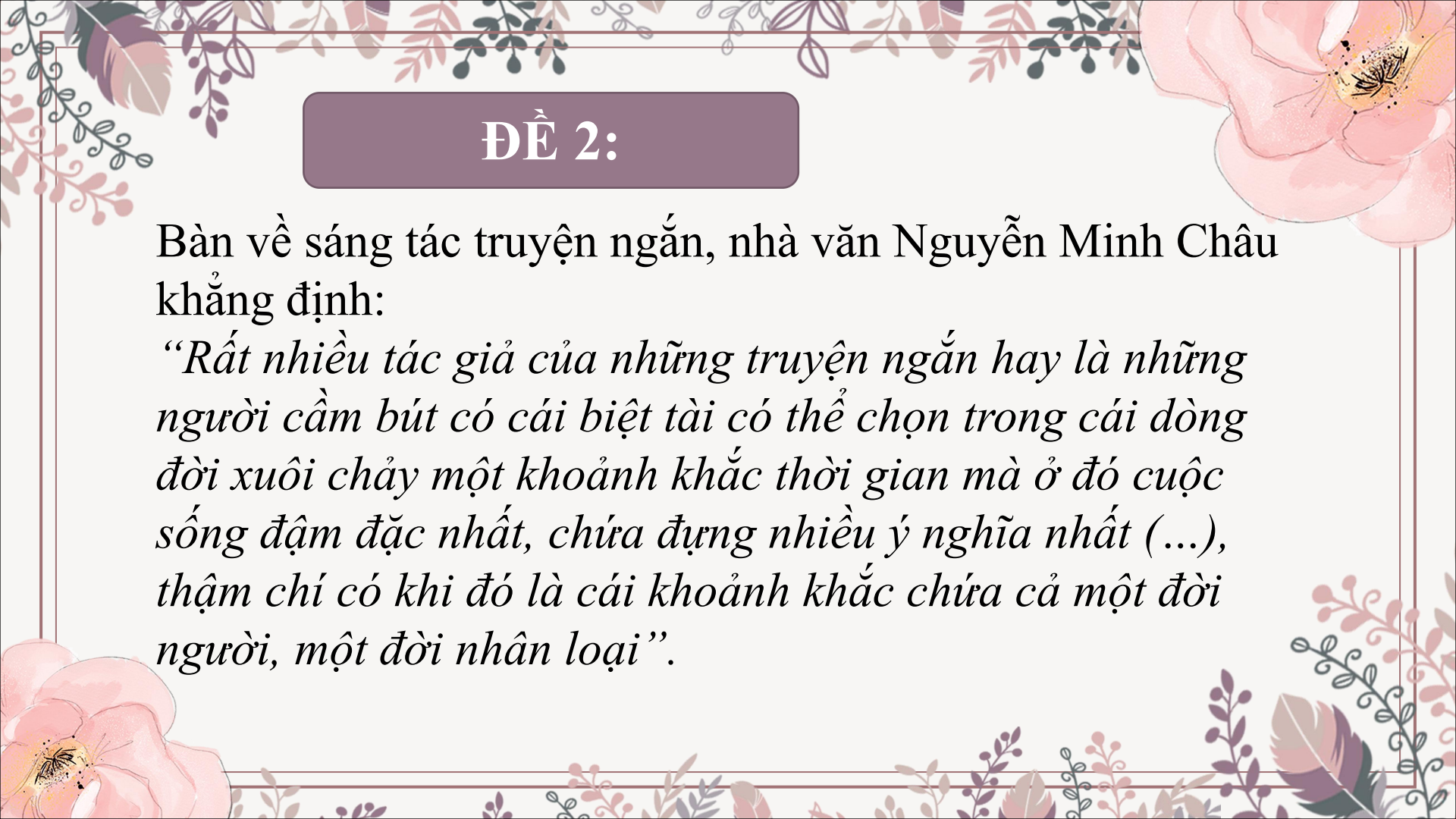
ĐÁNH GIÁ

Khẳng định ý kiến đúng đắn, vừa khẳng định nét đặc sắc của của thể loại, nêu lên một quan niệm về truyện ngắn vừa đặt ra những yêu cầu cho người cầm bút trong sáng tạo nghệ thuật.

– Đặt ra bài học:

+ Để sáng tạo truyện ngắn hay đòi hỏi công phu lao động lớn của nhà văn: phải có tư tưởng sâu sắc, khả năng quan sát, khái quát, đánh giá đời sống trong sự vận động và phát triển, năng lực tổ chức kết cấu, chọn lọc chi tiết, từ ngữ, xây dựng nhân vật... .

+ Để tiếp nhận một truyện ngắn cũng đòi hỏi sự kỹ lưỡng, tinh tế của người đọc trong việc đọc hiểu, cảm thụ, lĩnh hội tư tưởng, thông điệp và đặc sắc nghệ thuật của tác phẩm. Người đọc cần tiếp nhận với ý thức khám phá, tìm tòi, đồng sáng tạo với tác giả để đem đến sức sống mới cho truyện ngắn.

ĐỀ 2:

Bàn về sáng tác truyện ngắn, nhà văn Nguyễn Minh Châu khẳng định:

“Rất nhiều tác giả của những truyện ngắn hay là những người cầm bút có cái biệt tài có thể chọn trong cái dòng đời xuôi chảy một khoảnh khắc thời gian mà ở đó cuộc sống đậm đặc nhất, chứa đựng nhiều ý nghĩa nhất (...), thậm chí có khi đó là cái khoảnh khắc chứa cả một đời người, một đời nhân loại”.

GIẢI THÍCH Ý KIẾN

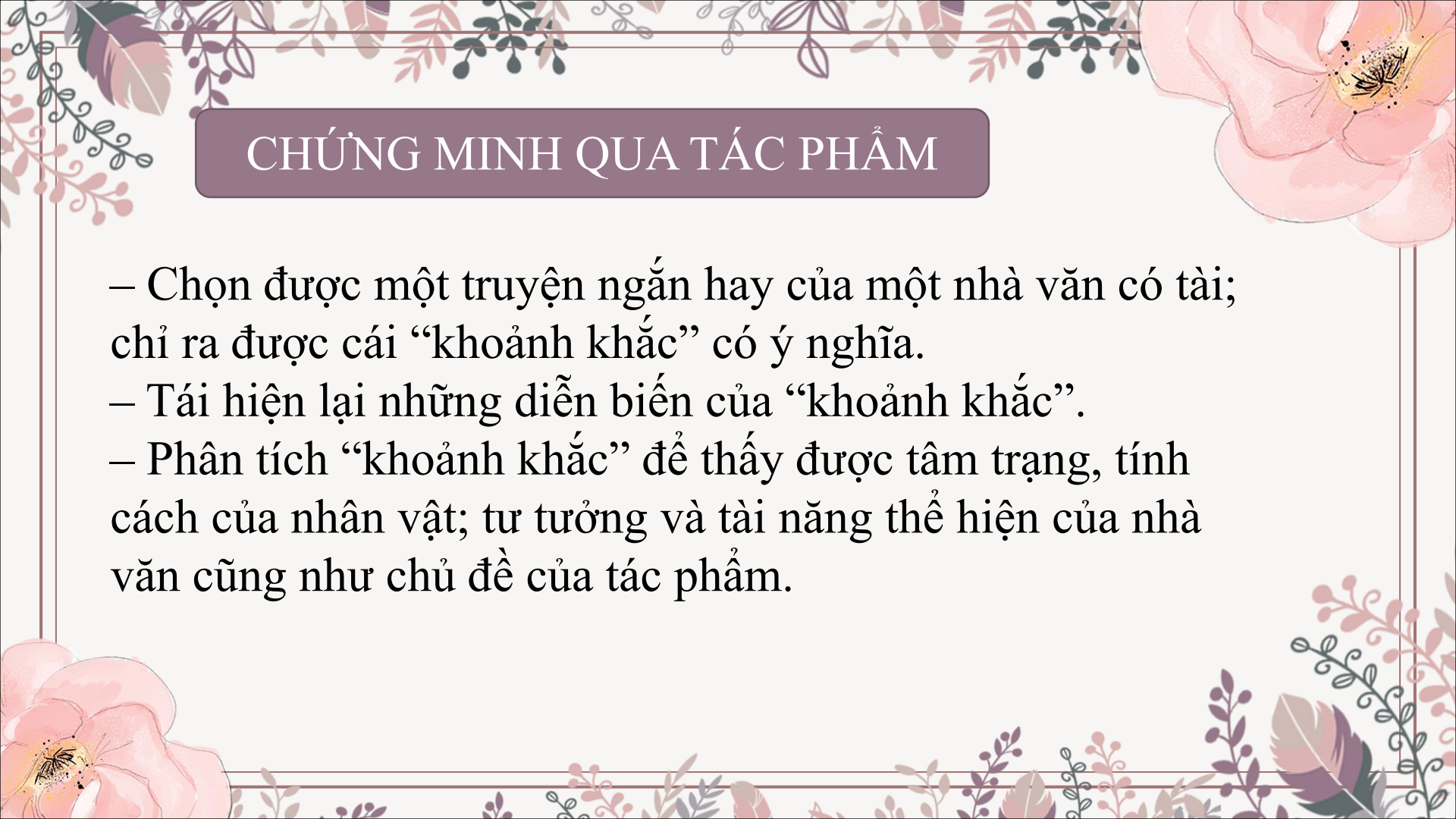
– Truyện ngắn là một loại của tự sự, có dung lượng nhỏ. Vì thế, tác giả truyện ngắn không thể quan sát, miêu tả tỉ mỉ cuộc sống, mà phải biết chọn một khoảnh khắc, tức một khoảng ngắn của thời gian, từ đó, bằng tài năng của mình làm cho cuộc sống hiện lên đầy đủ nhất và chứa đựng nhiều ý nghĩa nhất, có thể chứa cả một đời người, một đời nhân loại. Nghĩa là, với khoảng ngắn thời gian được lựa chọn, nhà văn có thể khắc họa được đầy đủ tính cách, số phận của nhân vật; khái quát được những nét bản chất nhất của đời sống cũng như thể hiện được ý đồ sáng tạo nghệ thuật của mình.

– Ý kiến khẳng định: để có truyện ngắn thực sự giá trị, người cầm bút tài năng phải biết nắm lấy một khoảnh khắc đời sống để xây dựng nên tác phẩm của mình. Khoảnh khắc chính là hạt nhân tạo nên truyện ngắn.

BÀN LUẬN Ý KIẾN

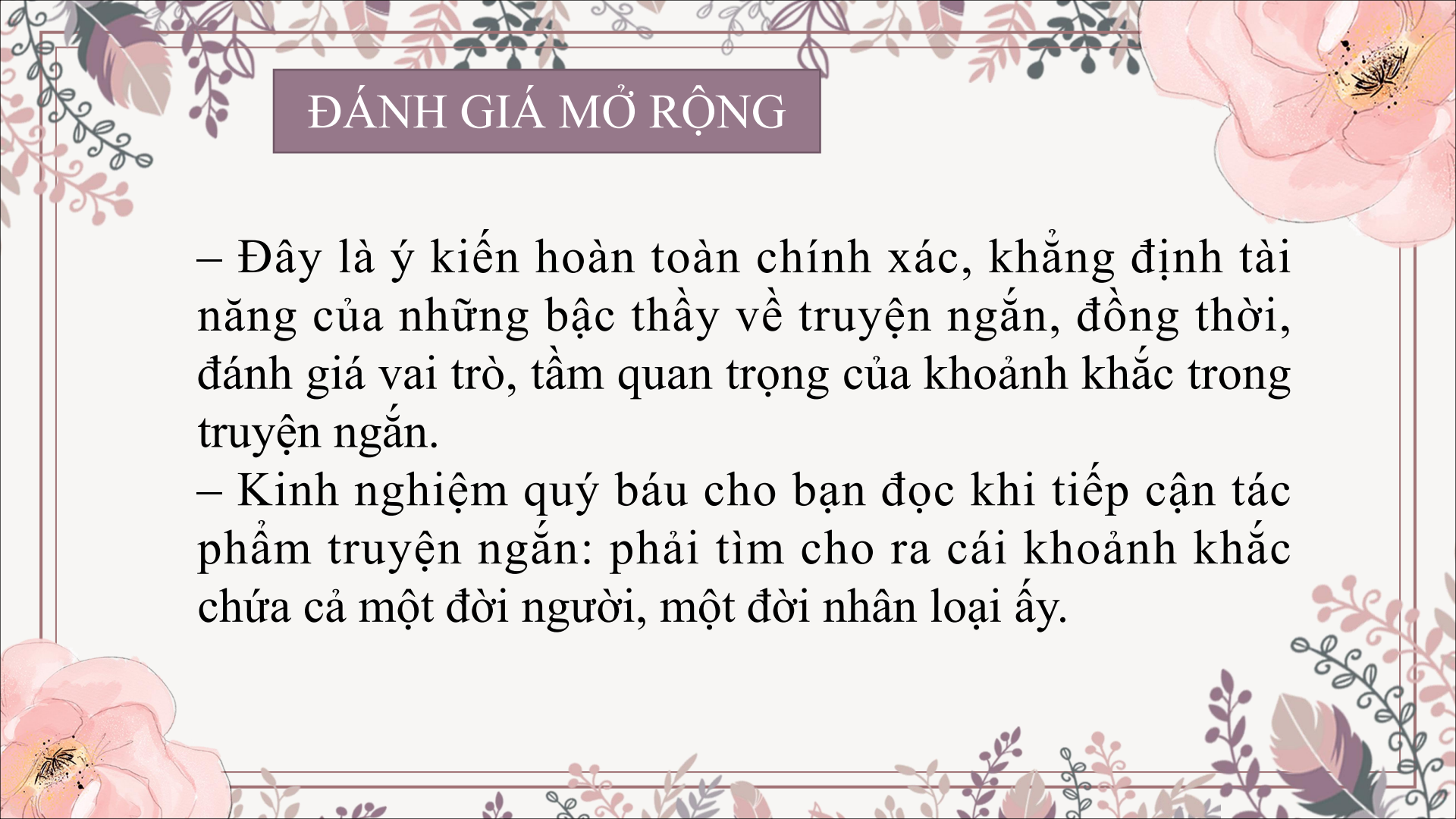
– Khoảnh khắc của truyện ngắn rất đa dạng, phong phú: một hoàn cảnh hay một tâm trạng nào đó của nhân vật; một tình huống, một cuộc gặp hay một biến cố trong cuộc đời nhân vật... Đó không phải là một khoảnh khắc bình thường mà là một khoảnh khắc hết sức đặc biệt để nhân vật bộc lộ được rõ nét tính cách, số phận; nhà văn thể hiện được trọn vẹn tư tưởng của mình, còn tác phẩm thì kết tinh được đầy đủ chủ đề và những triết lí về nhân sinh.

– Để có được những khoảnh khắc như thế đòi hỏi nhà văn phải sống sâu sắc, gần bó và thấu hiểu con người và cuộc sống. Đặc biệt, nhà văn phải có óc quan sát tinh tường và có tài năng thể hiện.

CHỨNG MINH QUA TÁC PHẨM

- Chọn được một truyện ngắn hay của một nhà văn có tài; chỉ ra được cái “khoảnh khắc” có ý nghĩa.
- Tái hiện lại những diễn biến của “khoảnh khắc”.
- Phân tích “khoảnh khắc” để thấy được tâm trạng, tính cách của nhân vật; tư tưởng và tài năng thể hiện của nhà văn cũng như chủ đề của tác phẩm.

ĐÁNH GIÁ MỞ RỘNG

- Đây là ý kiến hoàn toàn chính xác, khẳng định tài năng của những bậc thầy về truyện ngắn, đồng thời, đánh giá vai trò, tầm quan trọng của khoảnh khắc trong truyện ngắn.
- Kinh nghiệm quý báu cho bạn đọc khi tiếp cận tác phẩm truyện ngắn: phải tìm cho ra cái khoảnh khắc chứa cả một đời người, một đời nhân loại ấy.